

Türkiye Mezar Taşı Tipleri 1: Güneş Tepelikliler

Halit Çal*

Öz

Merkezdeki küçük çiçekten çıkan ışın kolları biçimli daire tepeliklere güneş tepelikli denilmiştir. Tezler ve yayınlardaki 33911 mezar taşı içinde 311 tane belirledik. Tarihi 261 örnek 1810-1952 yıllarındandır. 19. yüzyılın ikinci yarısında yaygınlaşmıştır. Gövde yatay kesiti olarak yuvarlak kesitli bir tanesi dışındakiler dikdörtgen kesitlidir. Tepelikleri 6, kol düzenlemelerini 7 alt grup içinde ele aldık. Genel biçim 141 tanesinde güneş ışınları, 152 tanesinde bitkisel düzenlemeye yakındır. %91'i kadınlar için yapılmıştır. 1 paşa ve 26 paşa yakını, 1 şeyhülislam oğlu için yapılan dışında çoğu serbest meslek sahipleri, azı orta düzey devlet görevlileri yakınlarına aittir. İncelediğimiz örnekler göre bu tipin Türkiye geneline oranı yüzde birdir. Türkiye'de Selçuklu mimarisi ve paralarında güneş motifleri biliniyor. Çok uçlu yıldız, çok kollu yıldız geçmeleri Selçuklulardan itibaren yaygındır. Osmanlı mimarisinde 19. Yüzyıldaki güneş ışıklı bezemeler ise 17-18. yüzyıl Avrupa mimarisindeki biçimlere benzemektedir. Osmanlı mimarisinde 18. yüzyıl başından beri yaygın olan Avrupa etkili istiridye kabuğu ve kolları düz işlenen yelpaze motifi, 19. yüzyıldaki güneş tepeliklilere esin kaynağı olabilir. Sandık mezar yüzlerine çokça işlenen kare, oval, dikdörtgen biçimli güneş motiflerinin mimarideki örneklerinde tuğra merkezdedir. Bunun Osmanlı arması ile biçim benzerliği mezar taşlarında da bu düşüncenin olabirliğini akla getirmektedir. Ancak örneklerin çoğu orta düzey görevli ve serbest meslekten kişilerin yakını kadınlara aittir. Geneli itibarıyla ana tip ve alt tiplerinin tarih dilimleri, bu tipteki tarihsiz örnekleri tarihlemeye bir ölçü oluşturmaları bakımından da önemlidirler.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, mezar taşı, güneş tepelik, Avrupa.

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Ankara /TÜRKİYE, halit.cal@hbv.edu.tr ORCID: 0000-0001-9541-4350
DOI: 10.37879/belleten.2021.645

Makale Gönderim Tarihi: 11.03.2020 – Makale Kabul Tarihi: 21.12.2020

Tombstone Types of Turkey I: Sun Crests

Abstract

Circular crest motifs in the shape of sunbeams radiating from a central flower are named as sun crests. We have determined 311 out of 33911 tombstones recorded in publications and dissertations. The ones carrying a date are dated between 1810 and 1952. It spreads out in the second half of 19th century. The bodies have rectangular cross-sections except one with a circular cross-section. We have classified the crests under 6 subgroups, and the arms under 7 subgroups. The general shape is close to sunbeams in 141 of them, and more of a floral design in 152 of them. 91% are made for women. 1 for a pasha, 26 were made for a relative of a pasha, 1 for the son of a Sheikh-ul Islam, besides these most are made for self-employment citizens, and few of them belong to minor governmental officials. The scale of this type in whole Turkey is only one percent. The sun motifs are known in Seljuk architecture and coins in Turkey. Multi armed stars and star crossings were widespread since Seljuks. The sunbeam motifs in 19th century Ottoman architecture are similar in shape to the ones seen in 17-18th century European architecture. The European influenced seashell form and fans with plain arms which were widespread since the early 18th century may also have inspired the sunbeam crests of 19th century. Square, oval, and rectangular shaped sun motifs on the sarcophagus tombstones have tughra as their central piece. The similarities of them with Ottoman emblem shape may indicate that same idea was applied to tombstones. Still most of the samples belong to the female relatives of minor governmental officials or self-employers.

Keywords: Ottoman, tombstone, sun crest, Europe.

1. Konu Seçimi, Yöntem ve Kapsam

Türkiye’de sanat tarihinin ilgi alanına giren mezar taşları çalışmalarında tezler, kitaplar, makaleler vb ile kataloğu verilen örneklerin çoğunu veri kütüğümüze girdik ve 33.911 sayısına ulaştık. Az da olsa ulaşamadığımız kitap, makale ve tezler de vardır. Bütün örneklerin envanterinin oluşturulması uzun bir zaman alacaktır. Bu yüzden artık bu örneklerle dayalı genellemeler yapmak da gerekmektedir. Kuşkusuz bunlar birer ön değerlendirme olacaktır. Yıllar sonra bütün örnekler bilindiğinde, bu genelleme ile varılacak sonuçların bir kısmı eksik, hatta yanlış bile çıkabilecektir. Ancak bu alanda ön bilgi niteliğinde de olsa genel sonuçlara varmanın zamanı gelmiştir. Ayrıca bu çalışmada olduğu gibi tiplere dayalı genellemeler, tarihsiz örnekler için sağlam bir tarihleme ölçüsü oluşturmaktadır.

Makale konumuz olan tipin yer aldığı araştırmalarda, kaçınılmaz olarak sınırlı

sayıdaki örneklerle karşılaştırılmakta, bu da bu tipin Türkiye genelindeki durumunun açık ve kesin olarak belirlenmesi ve anlaşılmasını engellemektedir.

Bu yüzden güneş tepelikli mezar taşlarının durumunu ortaya koymaya çalıştık. Bu tipi seçmenin özel bir gerekçesi yoktur. Konu olarak tepelik yerine yüzyıl, gövde kesiti tipi gibi sınırlamalar ölçü alınabilirdi. Ancak seçilecek her yöntem değişik sıkıntılar barındırabilmektedir. Örneğin makale örneklerimizde bile dikdörtgen ve yuvarlak olmak üzere iki değişik gövde kesit tipini barındırmaktadır. Bu yüzden mezar taşlarının gövde yatay kesiti, ön görünüşü ve başlık veya tepeliğini bir arada düşünerek daha önce önerdiğimiz tiplerin ayrı ayrı genel değerlendirmesini sürdürmeyi düşünüyoruz. Böylece ana yapı belirlemeye başladığında, bunlara dayalı genel sonuçları da elde etmeye çalışacağız.

Konu kapsamı Türkiye genelidir. Kitabeleri, tarihleri, fotoğraf veya çizimleri ile tez ve yayınlardan veri kütüğümüze girdiğimiz 27,405 baş ve 6,506 ayak taşı toplam 33,911 tanesinden¹ 252 baş, 59 ayak toplam 311 tanesi bu tiptedir² (% 0,009). Veri kütüğümüz Türkiye genelidir, Makedonya ve Rodos adası için yayınlardan ulaşabildiklerimizi ekledik.

Örnek sayımız az olduğundan tarihleri, kişi adları, tepelik, tepeliği destekleyici yapraklar ve ışın kolları tiplerini ve her örneği aldığımız kaynağı gösterdiğimiz bir tablo (1. EK) sunduk ve her başlık altında ilgili başlığa giren örnekleri dipnotlarla ayrıca belirtmedik. Yine bu ölçüde bir makalede sonuç bölümü genellikle öz-özet hacmini aşmadığından özet verilmekle yetinilmiş ayrıca sonuç yazılmamıştır.

Çizimleri, altında gösterilen kaynaktaki fotoğraflardan oluşturduk. Fotoğraflardan ise 4 numaralı sayın Oktay Gündoğdu'dan alınmış olup diğerleri tarafıma aittir.

- 1 Bu rakamlara ulaştığımız tez ve yayınları da bu makalede vermek istediğimizde, kaynakça 17 sayfa tutmuştur. Günümüzde dergilerin makale sayfa sınırlamaları dikkate alındığında, kaynakçada yalnız makale konusu mezar taşlarının olduğu tez ve yayınlara yer vermek gereği doğmuştur. Bir fikir vermesi için Türkiye genelinde 24,156 mezar taşına göre yaptığımız genel değerlendirmenin kaynakçasına bakılabilir: Halit Çal, "Türkiye Mezar Taşı Araştırmalarının Durumu ve Sorunları", *1. Uluslararası Geleneksel Türk Mezar Taşları 19-21 Eylül 2018 Bakü – Azerbaycan*, Hazar Üniversitesi Yayını, Bakü 2019, s. 133-160.
- 2 Kaynaklardan veri kütüğümüze girdiğimiz veriler içinde kitabe metni olmasına karşılık fotoğrafı verilmeyenler bu sayıya katılmamıştır. Veri kütüğümüze giremediğimiz eserlerde bu tipte çıkabilecek örneklerin vardığımız sonuçları fazla değiştirmeyeceğini umuyoruz.

2. Güneş Tepelikli Mezar Taşlarının Tarihi (1. EK)

	Tarihi Bilinenler				Tarihi Bilinmeyenler (19.yy)	Toplam
	18.yy	19.yy	20.yy	Cumhuriyet		
Baş	01	165	39	07	40	252
Ayak		37	07	05	10	059
Toplam	01	202	46	12	50	311

252 baş ve 49 ayak taşından tarihli 261 tanesi 1810-1952 yılları arasındandır³. Tarihsiz 40 örnek 19. yüzyıla verilebilir. 59 ayak taşından, baş taşları dolayısıyla tarihi bilinen 51 tanesi 1846-1933 yıllarından olup ağırlık 19. yüzyıldadır. Tarihsiz 9 tanesini 19. yüzyıla tarihleyebiliriz. 19. yüzyıldaki 203 örnekten 17 tanesinin (15 baş+2 ayak) yüzyılın birinci, 186 (151 baş+35 ayak) tanesinin yüzyılın ikinci yarısından olması, bu tipin 19. yüzyılın ikinci yarısında yaygınlaştığını gösteriyor.

3. Güneş Tepelikli Mezar Taşı Tipleri (1. EK)

- 1.Çiz: 3-A: İstanbul 1886 1. Foto: 3-B-1: Giresun 1874 2. Foto: 3-B2: Kastamonu 1891
(Berk 2016-1:359) (Çal - İltar 2011: 395) (Çal - Çal 2008:116)

- 3 1810 yılı öncesinden tarihli iki örnek gösterilmiştir (Süleyman Berk, *Zeytinburnu'nun Tarihi Mezar Taşları Zamanı Aşan Taşlar*, 1-2. Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul 2016, s. 434,923). En eskisi İstanbul'da Şerife Fatma Hanım'ın 1148/1735 tarihli mezar taşıdır. Ancak kitaba yanlış fotoğraf basıldığı Sayın Berk ile yaptığımız görüşmede anlaşılmiş olup asıl örnek kadın başlıklıdır. Diğer örnek ise H.1199 / M. 1785 tarihlidir. İlgili yayındaki fotoğraf kalitesi iyi olmadığı için ve taşın alt bölümündeki aşınmadan dolayı okunmasını kontrol edemedik. Sayın Berk de görüşmemizde tarihin 1199 olma seçeneğini yüksek görmekle birlikte aşınmadan dolayı kesinlik olmadığını belirtmiştir. Bu mezar taşı, örneklerimizdeki 3-B2 tipindedir. Güneş tepeliklilerin bu tip gövde biçimli olanlarından tarihi bilinenler 1861-1927 yılları arasındadır. Bu zaman dilimi ve üslup özelliklerine bakarak bu tarihin 1199 değil H. 1299 / M.1881 olabileceğini düşünüyoruz.

Örneklerimizi mezar taşı tipleri ve güneş biçimli tepeliklerin alt tipleri bakımından iki ana grupta ele alacağız.

Gövde Tipleri: Mezar taşı tiplerini, gövde yatay kesiti ve ön görünüşlerini bir arada ele alarak oluşturduğumuzda hepsi güneş tepelikli olmak üzere iki ana tip ortaya çıkmıştır:

3-A (1. Çizim): Yatay kesiti yuvarlak, silindirik gövdeli ve güneş tepelikli olan belirleyebildiğimiz tek örneği İstanbul'dan 1896 tarihli Belkıs Hanım'a ait baş taşıdır.

3-B: Gövde yatay kesiti dikdörtgen dediklerimizin arka yüzleri T biçimli, basık kemer yaylı, düz vb. biçimlerde olabilir. Bunlara ayrı ayrı alt kodlar vermek tipolojiyi karmaşıklatacağı için hepsini dikdörtgen genel başlığı altında topladık. Bu grubun ön görünüşlerine göre 2 alt tipi vardır.

3-B1 (1. Foto.): Bu kümede gövde kenarları düz veya dalgalı olarak tek ekseninde yukarı doğru genişler, boyun bölümü üstüne güneş tepelik oturtulur. Çoğu baş taşı olmak üzere % 90'ı bu tiptendir.

3-B2 (2. Foto.): Ön görünüşü ile kontrabasa benzetilen⁴ veya lale motifini simgelediği söylenenlerin⁵ alt bölümü oldukça geniş, üst dardır. 1861 – 1927 dilimindeki örneklerin genel içindeki oranı % 9'dur⁶. Çoğu İstanbul'dadır. Taşradaki Bursa,

4 Bacque Grammont Jean Louis - Hans Peter Laqueur - Nicolas Vatin, "Tarihsel Kaynak Olarak Osmanlı Mezarlıkları, Uygulanan Yöntemler ve Bilgisayarda Yapılabilecek İşlemler", *Erdem*, 6/16, Ankara, 1990, s. 201.

5 Yaşar Erdemir, *Sırcalı Medrese Mezar Anıtları Müzesi*, Konya Valiliği Yayını, Konya 2009, s. 111.

6 Bu konuyla ilgili tipleri Ek 1'e sığdıramadık. 3-A tipi metinde söz edilen tek örnektir. 3-B2 tipi aşağıda verdiğimiz listedir. 3-B1 başlığı altındakileri ayrıca göstermedik. Ek 1'de diğer iki tipin dışında kalanlardır.

3-B2 tipi: BAŞ TAŞLARI 19: BURSA 2: Hasan Basri Öcalan - Bedri Mermutlu, *Tarihi Bursa Mezar Taşları II, Emirsultan Mezarlığı*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, Bursa 2012, s. 350,388; İSTANBUL 11: Yusuf Açıkgöz, *Anadoluhisari Osmanlı Dönemi Mezar Taşları Kitabelerinin Dil İncelemesi*, Marmara Ün. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s. 171; Berk, *age.*, I-II, s. 341, 1434, 1556; Mustafa Bulut, *Sultan II. Mahmut Türbesi Haziresi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2012, kat. 4; Filiz Çalhan, *Kadıköy – Söğütliçeşme Mahmut Baba Mezarlığı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, kat.61; Oktay Gündoğan, *Üsküdar'daki Ahmediye Külliyesi Haziresi*, Marmara Ün. Türkiyat Enst. Türk Sanatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016, Kat.80; Mehmet Nuhoglu, *Koca Mustafa Paşa (Sünbül Sinan) Camisi Haziresi Mezar Taşları Üzerine Bir Araştırma*, Marmara Ün. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2003, kat. 346,363; KASTAMONU 1: Halit Çal - Özlem Çal, *Kastamonu Atabeygazi Cami-Türbesi Haziresindeki Mezar-Mezar Taşları*, Kastamonu Belediyesi Yayını,

Kastamonu, Samsun, Rodos'takiler doğrudan veya dolaylı deniz ulaşımının olduğu yerlerdir. Konya'daki dört örnek ise daha çok yerel üretim sayılabilir.

Gövde yatay kesitleri	3-A:Yuvarlak kesitli	3-B: Dikdörtgen kesitli		
		3-B1	3-B2	
Baş	01	231	19	
Ayak		051	09	
Toplam	01	282	28	311

4. Tepelikler (Ek 1): Örneklerimizin tamamı güneş tepelikli olmakla birlikte ayrıntılardaki biçim farklarına göre 6 alt tipini belirledik.

Tepelik Tipleri	T1	T2	T3	T4	T5	T6	Kırık	
Baş	210	08	09	04	07	11	02	
Ayak	052	02	03	01		02		
Toplam	262	10	12	05	07	13	02	311

a. Tepelik Tipleri

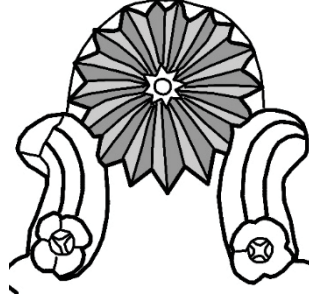
T1 (1. Foto.): % 85 oran ile güneş tepeliklilerin baskın tipidir. Gövdenin boyun bölümünün iki yanından kuşkanadına benzer, ters ve düz S biçimli, C biçimli gibi birer yapraklı dal yükselir. Güneş biçimli tepelik yaklaşık yarısı seviyesinde bu dalların ucuna oturtulur. Tepeliğe güneş denilmekle birlikte örneklerin büyük çoğunluğu bitki biçimlidir. Merkezde, kol/çenek sayısı değişen bir çiçekten çıkan uçları sivri dilimli kollar, bir papatyayı andırır. Ana biçimi çoğunlukla yuvarlak olan bu tepeliğin bu dallara oturtulduğu yerden üstte kalan bölümünde kol uçları dilimlidir ve bu bakımdan tepeliği dilimli kemerlilere benzerler. Alttaki kollar ise gövdeye kabartılarak işlenmiştir. Örneklerin yaklaşık yarısı İstanbul'dadır. Çankırı, Kayseri, Konya'daki az sayıdaki örnek dışındakiler deniz ulaşımı olan kıyı kentleri ile karadan İstanbul'a yakın olan şehirlerdedir

Ankara 2008, s. 116; KONYA 2: Erdemir, *age.*, s. 111, 112; SAMSUN 2: Recep Gün, "Samsun-Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşları-I (Celi Ta'lik Kitabeli Olanlar)", *Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22, Samsun, 2006, s.114, 123; YUNANİSTAN/RODOS 1: Mehmet İbrahimgil - Ammar İbrahimgil, *Rodos Adası'nda Osmanlı Mimarisi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2019, s. 532
 AYAK TAŞLARI 9: BURSA 3: Öcalan-Mermetli, *age.*, s. 2012:323, 335, 350; İSTANBUL 2: Bulut, *age.*, kat. 4; Nuhoglu, *age.*, Kat. 363; KASTAMONU 1: Çal - Çal, *age.*, s. 116; KONYA 2: Erdemir, *age.*, s. 111, 112; SAMSUN 1: Gün 2006, *agm.*, s. 123.

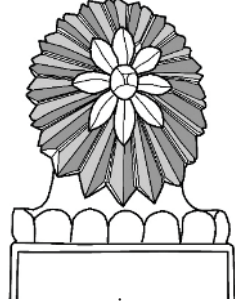
T2 (2. Çizim): % 3 oranlı bu tipin birincisinden farkı, ışın kollarının bütünüyle arkadaki yuvarlağın üstüne kabartma olarak işlenmesi, uçlarının ilk grupta olduğu gibi çıkıntı yapmamasıdır. 1815 – 1922 yılları arasındaki tarihleri, zaman bakımından özel bir anlam taşımadıklarını gösteriyor. Örneklerin hepsi ayrı illerden dir ve bitkisel karakter taşımazlar.

3. Foto: T-1: Kastamonu 1869.
(Taşdemir, *age.*, Kat.18)

2. Çiz: T-2: Bursa 1914
(Öcalan-Mermutlu, *age.*, s.350)

3. Çiz: T-3: İstanbul 1849
(Kıvrakoğlu, *age.*, Kat-25)

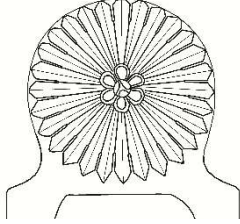
T3 (3. Çizim): % 4 oran ile az görülen tiplerdendir. Birinci tipten farkı, boyun bölümündeki kanat benzeri S biçimli iki dalın olmaması, gövde üstünde kısa bir boyun bölümünden sonra yuvarlak tepeliğin gelmesidir. Yan parçalar olmadığı için, yuvarlağın yaklaşık dörtte üçlük kısmında kol uçları dilimlidir, boyundaki kollar ise yine uçları dilimli olmakla birlikte kabartmalıdır. Bu durumları ile de bir insan başını andırır, içinde bir işleme olmayan düz, yuvarlak tepeliklilere benzerler. İstanbul'daki 1853 tarihli Fatma Hanım'ın mezar taşı tepeliği güneş biçimli iken diğerleri bitkisel karakterlidirler. 1849-1933 zaman dilimi, örneklerin Bursa, Karabük, Konya'daki birer örnek fazla tutulmadığını gösteriyor.

T4 (4. Çizim): Bu gruptakilerde boyun bölümünde yanlardaki dallar yoktur, yuvarlak tepelikte kollar/yaprak uçları dilimli işlenmekle birlikte arkadaki yuvarlak tam olarak görülmektedir. Bu tipin 1846-1933 yılları arasındaki 8 örneğinden İstanbul'daki 1846 tarihli, kollar yaprak biçimli iken diğerlerinde ışın kolları biçimlidir. Her örneği ayrı bir ildedir. İstanbul'da 1846 tarihli merkezdeki çiçekten çıkan kollar⁷, Çanakkale'de 1916 yılından, ciğerparesi nitelemesine göre çocuk ya da genç kız olduğu anlaşılan Fitnat Hanım'ın⁸ baş taşında göbekteki hilal

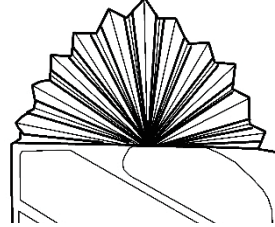
7 Berk, *age.*, s.1208.

8 Korkmaz Şen, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*. Çanakkale

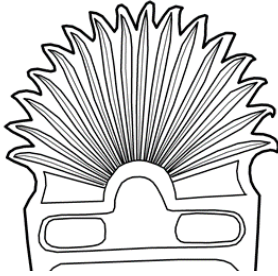
ve yıldızdan çıkan 20 dilimli kol, Uşak'ta Ayşe Kadın'ın 1847 tarihli baş taşında⁹ göbekteki dört çenekli çiçekten çıkan 24 kol, bütünüyle bir yuvarlak üstüne oyma tekniği ile kabartılmıştır. Geride tam yuvarlak görülebilmektedir. Benzer biçimli Konya 1933 tarihli isse boyun bölümündeki kollar işlenmemiştir.¹⁰

4.Çiz: T-4:İstanbul 1846
(Berk 2016-2:1208)

5.Çiz: T-5 Karabük 1897
(Kaya 2013:Kat.SMM 122)

6. Çiz: T-5: Tekirdağ 1895
(Gündoğdu -Yılmaz 2018: Kat.24)

7. Çizim: T-6 İstanbul 1848
(Bayraktar 2019: Kat. 111)

T5 (5-6. Çizim): 7 örnek % 2 oran ile bu tipte yine yanlardaki S biçimli yapraklı dallar yoktur. Mezar taşında boyun bölümü yapılmamıştır. Uçları çıkıntılı ve çeşitli biçimlerde olmak üzere yaklaşık bir yarım daire tepeliği oluşturur. Kol uçları çıkıntılı olmak üzere Düzce'de 1927 tarihli, Konya'da 19. yüzyıldan ve Tekirdağ'daki 1895 tarihli birer örnekte tepelik yarım yuvarlak, Karabük Safranbo-

Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2010, kat. 5.

9 Sedat Bayrakal, *Uşak'ta Osmanlı Mezar Taşları*, İzmir 2016, s. 191.

10 Hacer Kara - Şerife Danişık, *Konya Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Meram Belediyesi Yayını, Konya 2005, s. 138.

lu'daki 1816 ve 1897 tarihli 2 örnekte sivri kemer biçimine yakındır. Rodos'taki 1893 ve 1899 yıllarından 2 tanesinde ise yarım güneş biçimi, bütünüyle sivri kemer alınlığını doldurur¹¹. Düzenleme olarak tepeliği yarım güneş biçimlilere benzetmekle birlikte kemer alınlığı dolgusu olduğu için tepelikler içinde ele almadık. 4 tanesi 1816 – 1907 yılları arasındadır. Cumhuriyet döneminden ise 1927 ve 1933 tarihli iki örnek vardır. Tarihsiz tek örneğini 19. Yüzyıla verebiliriz. İstanbul'da bitkisel tepelik içinde de ele alınabilecek 1907 tarihli dışında diğerlerinin İstanbul dışında yer alması, bir tür taşra çeşitlemesi olduğunu gösteriyor. Tamamı kadınlara aittir. Ağa eşi, kızı tanımları ve bazılarında baba ve eş olarak yalnızca bir erkek adı verilmesi, alt ve orta tabaka ailelerden olduklarını düşündürüyor.

18. yüzyıl İstanbul çeşmelerindeki Barok ve Rokoko üslubu bezemelerinde Kemankuş Kara Mustafa Paşa Çeşmesi (1732) kavsarası ve Recai Mehmet Efendi Sebili Çeşmesi'ndeki (1777) yaprakların¹² istiridyel kabuğu biçimleri yarım güneş biçimli düzenlemeleri andırır. İstanbul'daki 1907 tarihli örneğimiz¹³ bu örneklerle benzer. 1841 tarihli Tarikat levhasında¹⁴ alt ortada içine tuğra yerleştirilen yuvarlakta çıkan ışınların atnalı kemere benzer biçimi, örneklerimizinki ile aynı dönemdedir.

T6 (7. Çizim): 1846-1885 yıllarından 11 baş 2 ayak toplam 13 örneğin oranı % 05'tir. Tamamı İstanbul'da ve kadınlara aittir. Süleymaniye Camisi haziresindeki 1850, 1852, 1854, 1855, 1865 tarihli 7 örneği¹⁵ aynı ışıkta üretilmiş olabilirler. Merkezdeki çiçekten çıkan uçları çıkıntılı kol düzenlemesi esas olmak üzere, uçları sivri kemer yaylı oval ana biçimin yaklaşık üçte ikilik bölümü tepelik olarak kullanılmıştır. Bunlar da mal müdürü, muhasebeci, katip gibi orta seviyede görevlilerin ana, eş ve kızlarına aittir.

11 İbrahimgil – İbrahimgil, *age.*, s. 533,540.

12 Sinem Kanlıçay, *Barok-Rokoko Yorumlu 18. Yüzyıl İstanbul Çeşmelerinde Kompozisyon, Motif ve Terimler (1740-1797)*, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 60.

13 Esra Arslan, *Sahrayıcedit Mezarlığında Bulunan Kütabeli Mezar Taşları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2019, kat. 77.

14 Başak Burcu Tekin, *Batılılaşma Sürecinde Osmanlı Tezhip Sanatı (1789-1922)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2008 Kayseri, s. 209-210.

15 Nadide Uysal, *Süleymaniye Camii Haziresi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Kayseri 2013, Kat.110,142,161,425,467).

b. Tepelikteki Işın Kolları

Tepelikte merkezden çıkan kol sayısı, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 36'dır. Bunların yaklaşık yarısını çokluk sırasına göre 16, 20 ve 24 kollular oluşturur. Kol sayılarına yıllara göre baktığımızda belirgin bir ayırım yoktur. 20 kollular 1810, 16 kollular 1846, 20 kollular 1852 yılında başlamaktadır. Yine kol sayısında belli şehirlerde de yığılma yoktur. Yani kol sayısı – tarihleri ve buldukları şehirlere göre bir hareket noktası oluşturulamıyor. Az da olsa kol sayılarının tek rakamlı toplamları, en azından bir bölümünde tepelik dilimlerinin önceden pergelle çizilmeden işlendiğini düşündürmektedir.

Kolların işlenişi bakımından altı biçim görülür (Ek 1):

K-1 (6. Foto.): 121 örnekte her kolun yatay kesiti ters V biçimlidir. Orta çizgi yüksek ve uzun, yan yüzleri bu çizgiden yanlara, aşağı eğimlidir. Uçları genelde üçgen biçimlidir. Bazı örneklerinde ortadaki uzun sırt bir değil üç çizgilidir. Genelde merkezlerinde çiçekler olmasına karşılık ışın çubuklarına, dolayısıyla güneşe en çok benzeyen bunlardır. 102 tanesinin tarihi bellidir. 1810-1899 yıllarından 76, 1901-1922 yıllarından 19, Cumhuriyet döneminden 7 örnek vardır. Tarihsiz 11 örneği 19. Yüzyıla verebiliriz.

K-2 (4. Çizim): 139 örneği vardır. Bu tipte ilk grubun tersine her kolun kesiti düz V biçimlidir, uzun orta çizgi aşağıda, kısa kenar çizgileri yukarıdadır. Eğim içe doğrudur. Bunların yan yüzleri az içbükey olarak oyulan ve ucu sivri kemer biçimlilerine tam bir yaprak denilebilir. Yan yüzleri düz olanları da eksen çizgisi aşağıda olduğu için yaprağa benzer. Kenarlardaki yüksek olan birleşme yerlerinde iki kenarı ayıran dar bir şerit veya üçlü çizgi de bu algıyı güçlendirir. Diğerleri gibi bunların da merkezinde çenek sayısı değişen çiçek olduğu için bu durumları ile tam bir uzun yapraklı çiçekleri andırırlar. %74'ü İstanbul'dadır. 1785-1899 yıllarından 68, 1900-1916 yıllarından 20, Cumhuriyet döneminden 4 örneği vardır. Tarihsiz 22 örneğini 19. Yüzyıla verebiliriz.

K-3 (8. Çizim): K-1 ve K-2 tipinin karması diyebileceğimiz uygulamada, ışın kolları bir uzun bir kısa sıralamasıyla dizilmiş, uzunlarda orta çizgiden yukarı, kısalarda yukarıda olan orta çizgiden aşağı doğrudur. Kısa kolların ucu üçgen şeklinde çıkıntılı, uzun kollarda ise üçgen şeklinde girintilidir. İstanbul'daki 7 tanesi 1850-1865 yıllarındandır, Antalya'daki 1883, Rodos'taki 1879 tarihlidir.

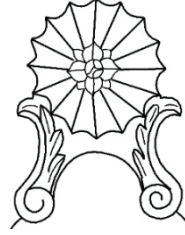
4. Foto: K-3 İstanbul 1855
(Nuhoglu 2003: Kat.293)

8. Çiz: K-3 Antalya 1883
(Keskin 2019: Kat.120)

5. Foto: K-4 Boyabat 1873
(Çal 2015: Kat. 053)

9. Çiz: K-5 Samsun 1878
(Gün 2008: 142)

K-4 (5. Foto.): Birinci tipe benzemekle birlikte, her kolun iki yüzeyinden biri, orta çizgiden itibaren bütünüyle 1 cm kadar diğer parçadan alçaktır. Bu durumu ile yine merkezde çoğunlukla çiçek olmasına karşılık ana tasarım geometrik sayılır. İstanbul'daki 2 örneği 1849, 1862, Sinop/Boyabat'taki ise 1873 tarihlidir.

K-5 (9. Çizim): Tek örneği Samsun'daki 1878 tarihliisidir. Her kol, içe doğru yarım daire kesitlidir. Nuruosmaniye Camisi güneybatı yüzündeki Çeşmede¹⁶ sütunceleri birleştiren atkı taşının üstüne konulan yarım çiçek? tepeliğimizin tam yarısı gibidir kol işlenişi de benzerdir.

K-6 (10-11. Çizim): 14 örneğinin Karabük'teki 1 tanesi dışındakiler İstanbul'dadır. Örnekleri 1848-1899 yılları arasındandır. Merkezden çıkan her kol, eğrelti otu veya akantusa benzer yaprak biçimindedir. Yaprak uçları çıkıntılıdır. Diğer gruplardan farklı olarak kollar düzdür, eğim yoktur. Bazılarında yapraklar? sıralı düzende dizilmiştir. Birincisinde yaprağın iç görünüşü verilmiştir, uzun orta çizgi alttadır. İkinci yaprak ise terstir, uzun orta çizgi üstte kenarlar alttadır.

16 Söylemez, *age*, s.210.

İstanbul'a özgü gibi görünen bu tipin Merkez Efendi haziresindeki 1872, 1898, 1899 tarihlerinin benzerliği, aynı ışıkta üretilmiş olabileceklerini akla getiriyor.

Bitki biçimli olmalarına karşılık, yaprakların daire şeklinde dizilmeleri ve diğerlerinde olduğu gibi bu tepeliği yanlarda iki yaprağın taşınması yüzünden güneş tepelikleri içinde ele aldık.

K-7 (12. Çizim): 9 örneğinden tarihi bilinenleri, 1816, 1848, 1858, 1921 tarihlidir. Merkezden çıkan ışın çubukları düzdür, uçları ters V biçimli çıkıntılı veya girintilidir.

c. Tepelik Göbeği

Güneş biçimli tepelikte, merkezden çıkan ışın kolları veya yaprakların merkezinde çeşitli uygulamalar görülür:

Nokta: İstanbul'da 1907, 1952, Karabük'te 1897, Tekirdağ'da 1895 tarihli 4 örnekte merkez bir noktadan ibarettir.

Daire: Çankırı'da 1864, Sinop'ta 1810 tarihli örneklerinde merkezdeki küçük birer yuvarlak işlenmemiş çiçek olabilir.

Yıldız (6. Fot.): İstanbul'da¹⁷ 1926, Kastamonu'da 1922 tarihlerinde¹⁸ merkezde 5 uçlu yıldız, Giresun'da¹⁹ 1874, Kastamonu'da 1877 tarihlerinde altı uçlu yıldız olmak üzere 4 tanesinde merkezde yıldız yer alır.

Ay-yıldız (13. Çizim): İzmir'de 1908, Çanakkale'de 1916 tarihli 2 tanesinde merkeze ay-yıldız yerleştirilmiştir²⁰.

Çiçek (7. Foto.): Örneklerin büyük bölümünde çoğunlukla çenek sayısı 3 ile 16 arasında değişen bir çiçek yer alır. Çenek sayısı, çok uygulananı 8 olmak üzere 4 ve 6'dır. Çenek sayısı net anlaşılmayan gül, kasımpatı benzeri çiçekler de görülür.

17 Berk, *age.*, s. 341.

18 Meral Taşdemir, *Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli Camisi Ve Türbesi Haziresinde Yer Alan Mezar Taşları*, Gazi Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002, s. Kat. 54.

19 Çal-İltar, *age.*, s. 395.

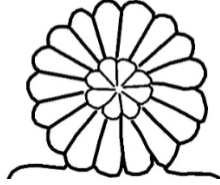
20 Necmi Ülker - Vehbi Günay - Cahit Telci - Turan Gökçe, *İzmir'de Türk Mührü Emir Sultan Dergahı Haziresi Mezar Kitabeleri*, Şenocak Yayınları, İzmir 2008, kat. 3-11; Şen, *age.*, kat. 5.

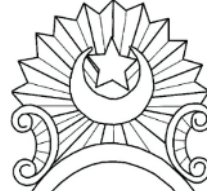
10. Çiz: İst. 1853
(Sürün 2006:246)

11. Çiz: İst. 1872
(Berk 2016-1:260)

12. Çiz: Karabük 1870
(Biçici 2008)

13. Çiz: İzmir 1908
(Ülker vd. 2008:3-11)

d. Tepeliği Taşıyan Yapraklar

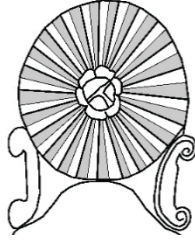
Bu mezar taşı tipinin yaygın kullanımı olan T-1 ile T-2 tiplerinde mezar taşının yaklaşık omuz kısmından başlamak üzere, boynun iki yanına yerleştirilen kuşkancasına benzer, yarım kenger yaprağı gibi birer yaprak? üstüne tepeliğin oturtulduğunu belirtmiştik. İç yüzleri birbirine bakar biçimde yerleştirildikleri için, mezar taşına bakışa göre solda olanlara göre bu yaprakları dört ana grupta ele alabiliriz:

6. Foto:Y-1 Giresun 1874
(Çal-İltar, *age.*, s.395)

7.Foto: Y-2 Kastamonu 1870
(Gündoğan, *age.*, s. 27)

14. Çiz: Y-3 Balıkesir 1934
(Gökler, *age.*, Kat.B10-5)

15.Çiz: Y-4 İstanbul 19.yy
(Bayraktar 2019: Kat. 59)

Y-1 (6. Foto): Ana biçimi ters “S” harfini andırır. Alt ucu içe dönüktür, sarmal kıvrımlı veya bir çiçek biçimlidir. Üst ucu tepeliğin yaklaşık yarı yüksekliğinde dışa dönüktür. Toplam 284 örnekten 213 baş ve 21 ayak olmak üzere 234 tanesi bu tiptendir. Güneş başlıklı tiplerin 1785 – 1952 tarih dilimi bu grup için de geçerlidir. Tarih ve iller bakımından genel çizginin dışında bir yığılma yoktur. Genel yapı ortak olmakla birlikte örnekler ayrıntılarda değişiktir. H.1272 / M.1855 yılı örnek alırsak, İstanbul’dan 5, Samsun’dan 2 ve Rodos’tan 1 olmak üzere 8 örnek²¹ mevcuttur. Rodos ve Samsun’dakilerin de İstanbul’dan getirilmiş olmaları seçeneği de dikkate alındığında bile bu 8 örnek, tepelik alt tipleri ve tepeliği taşır durumdaki yapraklar itibarıyla tek kalıptan üretilmemişlerdir. Bu, aynı zamanda İstanbul’da ayrı işliklerde yapıldıklarını düşündürüyor. Makedonya Üsküp’tekilerin işçilikleri kötüdür, yerel örnek denilebilir. Ancak Kalkandelen Harabati Baba Tekkesi’ndekiler İstanbul örneklerine daha yakındır.

Y-2 (7. Foto): Düz “S” harfine benzer. 3 tanedir. Kastamonu’daki 1870 tarihli²² daha açık olarak “S” biçimli olup alt ve üst kıvrımların içine birer çiçek yerleştirilmiştir. Dalların ucu içe dönüktür. Balıkesir’deki 1886 tarihli²³ ve Kastamonu’daki 1877 tarihli²⁴ yapraklı birer dal gibi olup tasarımları farklıdır.

21 Mustafa Sürün, *Şeyh Vefâ Camii Haziresi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006 ; Berk, *age.*, s. 501, 502; Nuhuğlu, *age.*, Kat. 299; Uysal *age.*, Kat.188; Samsun: Gün, agm., (2006), s. 116, 119; Rodos: İbrahimgil –İbrahimgil, *age.*, s. 324.

22 Bengü Gündoğan, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, Gazi Üniv. Sos. Bil. Enst. Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 27.

23 Abdülhamit Tüfekçioğlu, *Edincik’te Türk Devri Mimarisi ve Mezar Taşları*, Edincik Belediyesi, Bursa 2005, kat. 6-3-47.

24 Gündoğan *age.*, s. 27.

Y-3 (14.Çizim): Bu gruptakiler ters “C” biçimlidir. 5 örneğinden Kocaeli’deki²⁵ 1877, İzmir’deki²⁶ 1908, Balıkesir’deki²⁷ 1934 tarihli C biçimi belirgindir, bitkisel karakter ikinci planda iken İstanbul’daki²⁸ 1870 tarihli baş ve ayak taşında bitkisel karakter ön plandadır.

Y-4 (15. Çizim): Bunlarda yaprakların belirgin biçimleri yoktur. Genellikle tepeliğin yuvarlağı ile omuz bölümü arasındaki bölüme bir dolgu gibi işlenmişlerdir. 12 örneği (11 baş ve 1 ayak taşı) 1861-1910 yıllarındandır.²⁹ Kastamonu’daki 1873 tarihli, iyi işçiliği ile İstanbul’dan getirilmiş olabilir. İstanbul dışındakilerinin işçiliği zayıftır, yerel üretim olabilirler.

5. Erkek – Kadın Ayrımı:

20 baş, 4 ayak olmak üzere 24 mezar taşı erkeklere aittir. Tarihleri 1854 – 1933 yılları arasındadır. Güneş tepelikli mezar taşlarının 1810 – 1952 yılları arasında uygulandığı dikkate alınır, erkeklerde daha geç görüldüğü anlaşılıyor. 5 örnek dışında diğerlerinin İstanbul dışında oluşuna göre, erkek mezar taşları taşrada daha çok tercih edilmiştir. Burada taşradan gelen isteklerin bir ön önce yerine getirilmesi gereği dikkate alındığında, ana biçimi verilmiş ama yazısı yazılmamış hazır örneklerin kullanılmasının bu sonuca yol açtığı da düşünülebilir. Konya’daki 6 örnekten 5 tanesinin Mevlevilere ait olması, Mevlevilerin başkent modasını taşraya taşımadaki etkisini gösteriyor.

231 baş ve 34 ayak 265 tanesi (%85) kadınlar için yapılmıştır. 1810 – 1952 zaman aralığı, kadınlar için de süreçte bir zaman dilimi ağırlığı göstermiyor. 16 baş, 3 ayak, 19 tanesinde aşınma, gömülü olma gibi nedenlerle adı okunamayan, metnin kalanından cinsiyet ayrımı yapılamamıştır. Bunları çıkardığımızda, kadınların oranı %91’e çıkmaktadır. Kadınlarda yaşı yazılanlardaki 2 – 80 yaş dilimine göre bu tipin seçiminde yaşa göre bir ölçü yoktur.

25 Ahmed Nezih Galitekin, *Kocaeli Körfez İlçesi (Tarih Ve Kültür Mirası Eserleri)*, 2, Körfez Belediyesi, İstanbul 2008, s. 329.

26 Necmi Ülker, Vehbi Günay, Cahit Telci, Turan Gökçe, *age.*, kat. 3-11.

27 Burak Gökler, *Balıkesir Mezar Taşları*, Atatürk Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2017, kat. B10-5.

28 Bulut *age.*, kat. 6.

29 Balıkesir 4: Gökler 2017: Kat. B11-2, Z-32, Z-37; İstanbul 2: Gündoğdu 2016: Kat-80, Bayraktar 2019: Kat.59; Kastamonu 3: Taşdemir, *age.*, s. Kat. 21, 26, 54; Konya 1: Bakırcı 1999: Kat. 64; Rize 2: Güvelioğlu, s. 157, 189.

6. Sosyal Konum

252 baş taşından 20 tanesi erkeklere aittir. Kadınların kendileri veya yakınlarının işlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Askerler: Miralay, binbaşı, yüzbaşı, mülazım, kolağası, alay emini olmak üzere 1849-1922 yılları arasında 43 tanedir.

Din adamları: Müftü, imam, müezzin, şeyh. 1854-1933 yılları arasında 23 tanedir.

Hizmet sınıfı: Cariye, kalfa. 1865-1891 yıllarında 5 tanedir.

İdari sınıf: Kadı, kaymakam, hazine emini, idadi müdürü, katip, muhasebeci, muhassıl, çiftlik nazırı, zaim, mektupçu, mal müdürü, veznedar. 1846-1923 yıllarında 56 tanedir.

Serbest meslek: Doktor, hamamcı, hakkak, hattat, kağıtçı, kaptan, şekerçi, tomrukçu, tüccar, yağlıkçı, yemenici, yorgancı. Meslek belirtilmemekle birlikte çok sayıda oğlu, zade diye belirtilenler ile bir sıfat kullanılmadan yalnız ağa, bey, efendi yakını olduğu belirtilenleri de serbest meslek içinde düşünebiliriz. Bunları da kattığımızda 1810-1952 yıllarında 115 örnek ile en kalabalık grubu oluştururlar. Konuya tarihleri olarak baktığımızda, bu başlığın kullanıldığı zaman diliminde meslek gruplarında herhangi bir dilimde yığılma yoktur.

Bu başlıklar en üst düzey görevlilerde askeri sınıftan paşa için, dini sınıftan şeyhülislam oğlu için kullanılmıştır. Örneklerden 26 tanesi paşa, paşa eşi, kızı, torunu için yapılmıştır.

Okunamayanlar dışında doğrudan veya dolaylı olarak meslek belirleyebildiğimiz 235 örnek içinde serbest meslek % 48, idari sınıf %24, askerler % 18, din adamları % 9, hizmet sınıfı % 2 orandadır. 19 - 20. yüzyıllarda mezar taşı yaptırmanın, toplumun orta tabakasında yaygınlaştığı anlaşılıyor.

7. Karşılaştırma

ADI: Bu tipe çengeller üstünde çok köşeli yıldız³⁰, güneş tepelik³¹, ışın halesi³²,

30 Mehmet Önder, "Konya Mezar Taşlarında Şekil ve Süsler", *Türk Etnoğrafya Dergisi*, 12, Ankara 1969, s. 9.

31 Jean Louis Bacque-Grammont, Hans Peter Laqueur, Nicolas Vatin. "Tarihsel Kaynak Olarak Osmanlı Mezarlıkları, Uygulanan Yöntemler Ve Bilgisayarda Yapılabilecek İşlemler", *Erdem*, 6/16, (1990), F XI tipi.

32 Eyüp Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler

çok kollu yıldız şeklinde rozet³³, şemse³⁴, ışınsal³⁵, ışın şualı³⁶, güneş rozeti³⁷, stilize güneş şualı³⁸, çiçek tepelik³⁹, şems⁴⁰, güneş kursu⁴¹ adları önerilmiştir. Çoğunda merkezde bir çiçek bulunduğunu, güneşin tek tanrılı dinler öncesinde Tanrı sembolü oluşunun İslam inancıyla bağdaşmadığını, 19. yüzyıl örneklerine bakıp güneş tepelikli demenin sorgulanması gereğini belirtmiştik⁴².

Bunların tepelik kollarının işlenişine göre oluşturduğumuz K-1, K-3, K-4 tipli 131 tanesi güneş ışınları biçimli tanımına daha yakındır.

311 örneğin büyük bölümünde göbekteki çok çenekli çiçekten çıkan çok kollu yapraklar açıkça bitki biçimlidir. Bunların bir kısmında dış yuvarlağı oluşturan yaprakların uçları doğadaki bazı yapraklar gibi sivri kemer yayı şeklindedir. Bazılarında ise yaprak uçları üçgen gibi düz çizgilerle birleşir. Toplam 8 örnekte ise yaprak uçları çıkıntı oluşturmaz veya yapraklar kabartılarak işlendikleri halde arkadaki zeminde yuvarlak tamdır. Bu tip ile çok yaygın olan birinci tipin, yaprak uç çıkıntıları düz çizgiyle birleşenleri, bu durumları ile bir çiçekten çok merkezden çıkan güneş ışınlarına benzemektedir. Ancak her durumda örneklerin tamamında göbekte bir çiçek vardır. Bu durumda da güneş tepelik denilmesini tartışmak gerekiyor. Aşağıda kısaca açıklamaya çalıştığımız üzere Türk kültüründe güneşle

Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Doktora Tezi, Samsun 2002, s. 75.

33 Gül Tunçel, "Üsküp Alaca Camii Haziresi'ndeki Şahideler", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22/1, Ankara, 2005d: 222.

34 Sürün, *age.*, s. 393.

35 Zeynep Kurtbil, *Kadıköy Taşköprü Caddesi Mezarlığı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s. 334.

36 Sibel Tığcı, *İstanbul Divanyolu'nda Sultan II. Mahmud Türbesi'nin Haziresindeki Mezar Taşları*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2010, s. 384.

37 Şen, *age.*, s. 180

38 Günay Kut-Edhem Eldem, *Rumellihisarı Şehitlik Dergahı Mezar Taşları*, Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi, İstanbul 2010, s. 81.

39 Fadime Özler, *Taolusun Bezemeli Mezar Taşları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2013, s. 270.

40 Nihal Kıvrakoğlu, *İstanbul Çiçekçi Camii Haziresi Mezar Taşları*, Erciyes Ün. Sosyal Bilimler Enst. Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2013, s. 148.

41 Nadide Uysal, *Süleymaniye Camii Haziresi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Kayseri 2013, s. 1552.

42 Halit Çal, *Boyabat Mezar Taşları*, Boyabat Belediyesi Yayını, Ankara 2015, s. 125.

ilgili inanışların ve biçimlerin erken dönemlerdeki varlığına bakarak, güneş tepelik önerisine uyduk.

Burada şemse denilen düzenlemeye bakmakta yarar vardır. İçi çiçek ve yaprak geçmeleriyle doldurulmuş yuvarlak veya oval gövdeden çıkan tığ denilen ince ve bir kısmı yine bitkisel çıkıntılar dışta bir daire oluşturmaktadır. Muhtemelen bu biçimi ile düzenlemeye şemse (şems/güneş) denilmiştir. 15. yüzyılda Amasya 2. Bayezid Külliyesi kubbe bezemesinde şemseden söz edilir (<http://tebdiz.com> erişim tarihi 22-2-2020). Dolayısı ile geleneğimizde, temeli bitki olan bir düzenlemeye de güneş/şems adı verilmiştir. Osmanlı armasının üst bölümündeki çıkıntılı kollara şua-yı zerrin (güneşi temsil eden altın ışıklar) denildiğinin belirtilmesi⁴³ 19. yüzyılda bu algının sürdüğünü gösteriyor.

Güneş eski kültürlerde genellikle Tanrı inancının ana kaynaklarından ve sembollerinden olmuştur.

Orta Asya Okunyeve kültüründe (İ.Ö. 2. binin başı) güneş motifinin içine insan yüzü işlenmiş bir yuvarlaktan güneş ışınlarının çıkması⁴⁴, eski kültürlerdeki tanrı – kral algılamasının bir yansıması olabilir. Çoruhlu⁴⁵, Hunlardan beri değişik Türk topluluklarında güneşe saygı gösterildiği, kurban sunulduğu hatta güneş ışığına tapıldığı ve başında dilimli tacı ile işlenen ve Umay Ana'ya ait olduğu düşünülen resimlerin güneş ile ilgili olduğu görüşlerini aktarmaktadır. Orta Asya Türklerinin, çadırın üst örtüsünü oluşturan iğlerin tepedeki uçlarının takıldığı çangrak denilen yuvarlak parçayı güneşe benzetmeleri⁴⁶, biçim – güneş ilişkisinin eskiliği ve yaygınlığını göstermektedir.

Çin imparatorları için göğün oğlu, Fransa kralları için güneş kral tanımlamaları bilinmektedir. Orta Çağ İran coğrafyası Şii inancında şir ü hurşid adıyla aslan ve güneş ve bununla ilişkili olarak Hz. Ali ile güneş bir arada düşünülmüştür⁴⁷.

Malabadi Köprüsü'nde (1147), Silvan Kalesi (1203), İncir Han (1238) aslanın ya-

43 Selman Can, "Osmanlı Arması'nın Doğuşu", *XVI. Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları Ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 18-20 Ekim 2012*, I, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayını, 2014, s.176.

44 Yaşar Çoruhlu, *Erken Devir Türk Sanatı*, Kocabalı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 37.

45 Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kocabalı Yayınevi, İstanbul 2002, s. 22-40.

46 Emel Esin, *Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu*, Kocabalı Yayınevi, İstanbul 2006, s. 155.

47 Ahmet Çaycı, *Anadolu Selçuklu Sanatı Gezegen Ve Burç Tasvirleri*, Kültür Bakanlığı Yayını, 2002, s. 89-92.

nında veya üstündeki güneş yuvarlağının testere ucu gibi çıkıntıları vardır. Giya-seddin Keyhüsrev'in altın parasında ise iki aslanın üstünde, içine insan yüzü işlenmiş yuvarlakta ışınlar çıkmaktadır. Kubadabad Sarayı'nın 13. Yüzyıl sonu – 14. Yüzyıl başına tarihlenen yıldız çinilerindeki içine kişi yüzü işlenmiş yuvarlakta çıkan ışınlar da güneş sembolü kabul edilmiştir⁴⁸. Bir mezar taşında⁴⁹ yazıların altına oyulmuş yuvarlak içinde 16 dilimli, yaprağa daha çok benzeyen motif (15. Yüzyıl?) tepelik tipimizin erken örneklerden sayılabilir. Burç ve gezegenleri göstermek üzere 16-17. Yüzyıl Osmanlı yazmaları ve çinilerinde, daha yaygın olarak 19-20. yüzyıllar İran'ında bu biçimin sürdürüldüğü anlaşılıyor⁵⁰. Yani bu, Türk sanatında İslam öncesinden beri bilinen bir biçimdir.

Paris Saint Paul-Saint Louis Kilisesi (1627) ön yüzünde⁵¹, Roma Churc Of Jesus (Gesu) (1668-1683) apsisinde⁵², Roma SS Apostoli (1702) apsisinde⁵³, Almanya Dresden'de Frauenkirche (1726-1740) altlarında⁵⁴, Fransa Avignon Şapeli'nde⁵⁵ (1739) çeşitli mitolojik sahnelerin arkasında yer verilen merkezden çıkan ışınlar gibi sayısı çoğaltılabilecek örnekler, bu tür düzenlemenin 17 – 18. Yüzyıllar Avrupa Barok ve Rokoko üsluplarında kullanıldığını gösteriyor.

Bu tip tepeliklerin mezar taşlarında 1810 yılından itibaren görülmesi ile 1703-1830 aralığında İstanbul camilerinin taş süslemesinde benzer düzenlemeye yer verilmemesi uyumludur. Osmanlı mimarisinde Konya Mevlana Dergahı onarım kitabesinde⁵⁶ (1834), İstanbul Bezm-i Alem Valide Sultan Çeşmesi (1839) ve Abdülmecid Han Çeşmesi (1845) kitabesi üstünde merkezdeki tuğra işli oval biçimin dışında bir üçgen oluşturacak şekilde verilen ışın demetleri, Pertevniyal Valide Sultan Çeşmesi (1856) alınışındaki bu defa tuğralı oval biçimin üstüne yerleştirilen üçgen biçimli ışınlar, saray görevlilerinden Şevkinihal Usta'nın yaptırdığı

48 Rüstem Bozer – Muharrem Çeken, *Anadolu Selçuklu Çağı Mirası Müze Eserleri*, 1, Selçuklu Belediyesi, Ankara 2016, s. 244.

49 Ali Boran vd, *Ebedi İstirahatgah İlgün Mezar Taşları*, İlgün Belediyesi Yayını, Konya 2019, 428-429.

50 Hayrunnisa Turan, “Şîr ü Hürşîd Tasvirinin Kökeni ve İçeriğine Dair Düşünceler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/51, 2017, s. 445-475

51 Yves Bottineau, *L'art Baroque*, Paris 1986, foto. 106.

52 Nicolaus Pevsner, *An Outline of European Architecture*, 1948, s. 118.

53 Corrado Ricci, *Buildings of Europe Baroque Europe*, E.P. Dutton & Co., Newyork, 1912, s. 47.

54 Cornelius Gurlitt, *Geschichte Barockstiles Und Des Rococo In Deutschland*, Stuttgart 1880, s. 85.

55 Philippe Miguet, *France Baroque*, Paris 1988, s. 260.

56 Abdülhamit Tüfekçioğlu, “Üsküdarlı Taşçılar ve “Taşçı” İmzalı Mezar Taşları”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu 19-21 Ekim 2018*, Bildiriler III, Üsküdar Belediyesi Yayını, İstanbul 2019, s. 98.

çeşmede (1847) tuğralı merkezden çıkan oval ışınlar⁵⁷, Teşvikiye Camisi'nin (1854) girişindeki, 2. Abülhamit zamanında son şeklinin verildiği bilgisine göre 1891 onarımında⁵⁸ eklenmiş olabilecek ve Konya Aziziye Camisi (1867) mihrap üstünde birinin göbeği tuğralı iki düzenleme, taşa işlenmiş Osmanlı armasının üstteki tuğrah-ışınlı bölümünün öncüsü gibidirler. Aynı zamanda yukarıda verdiğimiz Avrupa örneklerine de benzemektedirler. Bu tarihler, mezar taşlarında da tepeliklerin aynı dönemde uygulandığını gösteriyor.

2. Mahmut Türbe hazire kapısı (1840) kemer içinde metal kapının üst bölümündeki yarım güneş⁵⁹, Kapağası Mustafa Ağa'nın çeşmesinde (1872) kitabe üstündeki taşkın yarım güneş⁶⁰, İstanbul Mehmet Ağa Sebili (1890) pencere metal korkuluğunun yarım ondört uçlu yıldız biçimi⁶¹ ise örneklerimizdeki T-5 tepelik tipi ile benzerdir.

Akseki'de⁶² Ak Ev (20. yüzyıl başı), Çingil'in Evi (20. yüzyıl başı), Hacı Ömer'in evi (1904), Hasan Başman Evi (20. yüzyıl başı), Sami'nin Evi (20.yüzyıl başı), Şükrü Uysal Evi (20. yüzyıl ortası), Vakıf Ev (20.yüzyıl başı), Mehmet Türe Evi (1937), Hüseyin Erdoğan Evi (1936), Mustafa Erdoğan Evi (1938) örneklerinde olduğu gibi (tamamı buraya alınmamıştır), Akseki evlerinde genellikle bitkisel bir göbekten çıkan ışın kolları biçimi, yaygın bir tavan süsleme yoludur. Kayseri Sarı Mustafa Evi tavanında, Avanos Doktor Konağında (19. yüzyıl sonu) Mersin'de bir evde oval biçimde kollar iç bükey-dış bükey sıralaması ile dizilmiştir⁶³, İmamoglu Evi (1890) giriş sofa tavanında tam, Rifat Çalika Evi (20. yüzyıl) çıkma altında yarım güneş⁶⁴ vardır.

57 Necdet Ertuğ, *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyyatı*, C 1-2, İski Genel Müdürlüğü Yayını, İstanbul 2006, C 1, s. 8, 195, 211; C 2, s. 17.

58 Can, agm., s. 179.

59 Osman Atasaral, *Ampir Üsluplu Bazı İstanbul Yapıları*, Mimar Sinan Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat tarihi ABD Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993, s. 90.

60 Ertuğ, *age.*, II, s. 264.

61 Gül Ahraz, *17.-19. Yüzyıl İstanbul Sebillerinde Madeni Şebekeler*, Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2001, s.153, 452.

62 Sibel Yazar, *Geleneksel Akseki Evlerinde Tavan Süslemeleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001, s. 21, 38, 46, 63, 83, 88, 93, 124, 132, 149.

63 Kemal Yıldırımoglu - Lütfi Hidayetoglu, "Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu*, İzmir, 2006, s. 332-341.

64 Vacit İmamoglu, *Geleneksel Kayseri Evleri*, Türkiye Halk Bankası, Ankara 1992, s. 61-168.

19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başından bu tür bezeme için yüzlerce örnek bulunabilir. Özellikle Safranbolu'da ince işçilikli örnekleri bilinir. Bunlara Akseki'nin yanı sıra Kastamonu evlerindeki gibi⁶⁵ merkezdeki çeşitli büyüklüklerde çok uçlu-köşeli yıldız olanları da eklersek, Selçuklu küçük rozetlerinden Osmanlı tavanlarındaki yıldızlara kadar yaygın bir motif olduğu görülür.

Samsun Hamidiye Camisi⁶⁶ (1884) kubbedeki kalemîsi bezemede ışınların uçları, örneklerimizden kol uçları girintili olan (K-3) tipi gibidir.

Merkezinde çiçek bulunan güneş biçimi, bu tip tepeliğin kullanılmadığı mezarlarda özellikle sandık mezarların kısa yüzlerinde daire, uzun yüzlerinde ise dikdörtgen veya oval biçimli olarak sıklıkla işlenmiştir: Konya'da⁶⁷ 19.yy tarihli ayak taşında sivri kemer alınlığında; Yozgat'ta⁶⁸ 1875 tarihli kısa yüzde, 1855 tarihli uzun yüzünde, 1877 tarihli kısa ve uzun yüzlerde, 1874 tarihli kısa yüzde, 1894 tarihli uzun yüzde; Kastamonu'da 1883 tarihli uzun yüzde, 1869, 1873, 1891, 1897 tarihli⁷⁰, Karabük'te 1906 tarihli⁷¹, Erzurum'da 1904 tarihli⁷²; İstanbul'da 1892, 1905 tarihli⁷³, 1855, 1860 tarihli⁷⁴ alınlıkta, 1883 tarihli⁷⁵ kısa kenarda. Bu tarihler, güneş tepeliklilerin tarihleri ile uyumludur.

İstanbul'da Divan-ı Harp reisi Said Paşa'nın eşi için 1898 yılında yaptırılan san-

65 Özlem Çal, "Kastamonu Evlerinde Süsleme", "*Üsküdar'a Kadar*" Kastamonu, Yapı Kredi Bankası Yayını, İstanbul 2008, s. 157-178.

66 Oktay Hatipoğlu, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Camilerinde Kalem İşi Tezyînatı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Erzurum 2007, s. 344.

67 Naci Bakırcı, *İç Anadolu Bölgesindeki Mevlevî Mezar Taşlarında Görülen Dekoratif Sanatlar ve Semboller*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Doktora Tezi, Konya 1999, kat. 161.

68 Hakkı Acun, *Tüm Yönleri İle Çapanoğulları ve Eserleri*. Ankara, 2005, s. 407, 439, 447, 456, 590

69 Çal – Çal, *age.*, s. 90.

70 Taşdemir, *age.*, Kat.18,21,32.

71 Lütfiye Kaya, *Safranbolu Merkez Mezarlığı Mezar Taşları*, Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayını, İstanbul, 2010, Kat.SMM 52.

72 Canan Hanoğlu, *Erzurum Merkez'de Cami Hazirelerinde Bulunan XVIII.- XIX. YY. Mezar Taşları*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2006, Kat. 5-7-4.

73 Bulut, *age.*, kat. 47, 84.

74 Uysal, *age.*, s. kat. 151, 317.

75 Çalhan, *age.*, kat. 163.

dukada, Osmanlı arması temel alınarak düzenlenmiş armada⁷⁶ iki bayrak arasının çeyrek daire ölçüsünde ışın demeti olarak yapılması, çeşmelerde ışınların tuğra çevresinde veya üstünde olması, İstanbul'da 1858 tarihli mezardaki⁷⁷ başka bir armada üstte ortadaki yuvarlak güneş; 1873, 1906 tarihli beratlarda, tuğrayı kuşatan kenarları tırtıklı oval biçimden çıkan ışın kolları, 1878 tarihli beratta ise güneş tepeliklerimize çok benzer şekilde tuğralı göbeğin 12 kollu yıldız ile çevrilmesi⁷⁸ bir tür hanedan simgesi gibi düşünüldüğünü akla getirir de, Osmanlı soyundan gelmeyenlerin yaptırtdıkları eserlerdeki varlığı, uygulamanın böyle olmadığını gösteriyor. Devlet simgesi gibi görülse bile üst düzey yöneticilerin eserlerinde kullanılması konusunda yasal bir düzenleme yapılmadığı, toplumda yaygınlaşması için bu tür kullanımlara göz yumulduğu da düşünülebilir. Erzurum'da 1846 yılından sandık mezar⁷⁹ kısa yüzünde Osmanlı armasından türetilmiş bezemede merkezdeki bitkisel düzenleme açık olmakla birlikte yine oval güneş düzenlemesine yakındır.

Ortasında tuğra olan kalkan motifinin çevresine çeşitli silahların yerleştirilmesi, bunu da dıştan bazen aralarında ay-yıldız olan ışın çubuklarının çevirmesi biçimli ana tasarım, Osmanlı armasının yanında 1851 tarihli Mecidi Nişanı'nda olduğu gibi, Osmanlı nişanlarına da temel olmuştur. 1862 tarihli nişanda ise merkezde tuğra değil Osmanlı armasının yakın bir biçimi yer alır⁸⁰. Madalyalar ise genelde paralar gibi yuvarlak dış biçimlidir, 1853 tarihliindeki merkezde 6 çenekli çiçek olan 12 kollu düzenleme tepeliklerimizle eş sayılabilir. 1877, 1882, 1906 tarihlerinde yine daire dış biçim içine ay-yıldız – silah – bayraklı düzenleme arkasındaki ışınlar Osmanlı arması etkilidir⁸¹.

2. Abdülhamid'in doğum tebriği kartının tezhibinde (1842), Osmanlı arması gibi yapılan düzenlemenin tepesinde, merkezinde hilal içinde tuğra olan yuvarlağın

76 Esra Arslan, *Sahrayıcedit Mezarlığında Bulunan Kütabeli Mezar Taşları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2019, kat. 29.

77 Bulut, *age.*, kat. 2.

78 Başak Burcu Tekin, *Batılılaşma Sürecinde Osmanlı Tezhip Sanatı (1789-1922)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Doktora Tezi, Kayseri 2008, s. 236-237, 265-268

79 Canan Hanoğlu - Hasan Akdağ, "Erzurum Esat Paşa Camii Haziresi'nde Bulunan Mezar Taşları", *1. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi Bildiriler Kitabı* 19-21 Ekim 2018 Kuşadası, Aydın 2018, kat. 2.

80 Şaziye Ayan, *Ankara Etnoğrafya Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Madalya ve Nişanlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019, kat. 2, 3, 7.

81 Ayan, *age.*, kat.16, 29, 35, 42

dışı, yarım 16? uçlu yıldız biçimlidir⁸². 2. Mahmut'un 1838 yılından berati, bu tarzın tezhipteki başka bir örneğidir⁸³. Arma dış biçimlenişi damla gibidir. Merkezdeki iri bir damlaya benzer biçimin alt ortasından ışın kolları çıkmakta olup altta davul ve silahlar yanlarda bayraklarla çevrilidir üstte ortada ise ay yıldız yerleştirilmiştir. 1868 tarihli Delail-i Hayrat'ta, merkezdeki ay-yıldız, 1848 tarihli fermanla ise tuğra dıştan uçları içe girintili ışın kolları ile çevrilmiştir⁸⁴.

Osmanlı Armasının 1856 yılında sultan Abdülmecit'in İngiltere ziyaretinde gündeme geldiği, kraliçenin görevlendirdiği Charles Young'ın çiziminin 1857 yılında uygulandığı, 1850 yılındaki Tanzimat madalyasında bulunan sembollerden bazılarının alınarak 1882 yılında son biçiminin oluşturulduğu belirtilmiştir⁸⁵. Ancak tepesinde ışın çubukları olmamasına karşılık Osmanlıda ilk deneme olan 1720 tarihli haritadaki arma, arayışın 18. Yüzyılın başına kadar indiğini gösteriyor. 1799 tarihli 3. Selim'in mühründe ise tuğranın dışındaki ışın kolları gövdeden çıkıntı yapmazlar⁸⁶.

İstanbul Bezm-i Alem Valide Sultan Çeşmesi (1839) ve Abdülmecid Han Çeşmesi'nin (1845) tarihleri, Tanzimatla birlikte arayışların başladığını, ortasına tuğra konulmakla birlikte İstanbul Mekteb-i Tıbbiye kapı kitabesinin üstünde Osmanlı armasındaki (1900)⁸⁷ gibi ışın kolları düzenlemesinin Avrupa örneklerinden alındığını söyleyebiliriz.

Burada ilginç olan güneş tepelikli mezar taşlarının Tanzimat öncesinde uygulanmaya başlanmasıdır. 17. Yüzyıl sonuna kadar Türk sanatında çok kollu – çok uçlu yıldız motiflerinin kullanımı oldukça yaygındır. Tanzimat öncesi güneş biçimli tepeliklerin başlamasını bu geleneğe mi bağlamak, yoksa Tanzimat fermanının 1839 yılında yürürlüğe konulmasına karşılık bunun düşünce alt yapının daha önceden başlamış olması gereğine bağlı olarak yine Batı etkisini mi dikkate almak konusun-

82 Mebruke Tuncel, *Osmanlı Dönemi Tezhip Sanatında Barok-Rokoko Üslubu (18.-19. Yüzyıl)*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel El Sanatları Anasanat Dalı Tezhip Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002, s. 209.

83 Tekin, *age.*, s.163-164.

84 Tekin, *age.*, s. 200-208.

85 Can, *agm.*

86 Candaş Keskin, *İstanbul'da Bulunan Osmanlı Dönemi Armalı ve Madalyalı Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2001, s. 12-13.

87 Elif İter, "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin Kitabesine Dair Bazı Değerlendirmeler", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu 19-21 Ekim 2018, Bildiriler III*, Üsküdar Belediyesi Yayını, İstanbul 2019, 435.

da açık bir şey söylemek zordur. Türk kültüründe binlerce yıllık bir geçmişi olan güneşle ilgili kavramın 19. Yüzyılda Avrupa etkisiyle yeniden gündeme geldiği söylenebilir. Erzurum Saltuk Kümbeti'ndeki (12.yy) deniz kabuğu motifi ve 1741-1910 yıllarında değişik yapı türlerinde çok sayıda kullanılan istiridye kabuğu motifi ile İncir Han (1238), Selçuk İsa Bey Camisi (1375) taç kapılarındaki yivli tromp düzenlemelerinin, özellikle kolların içbükey kesitli olmayıp düz verildiği ve istiridye kabuğu motifi olmadığı vurgulanarak yelpaze motifi denilenlerin⁸⁸ güneş motifi ile biçim benzerliği açıktır. Özellikle 1709 yılı Emetullah Valide Sultan Çeşmesi'nden başlamak üzere yelpaze motiflerinin güneş tepelikli örneklerin ortaya çıkışında etkisi olabilir. Şeyhülislam Mustafa Aşır Efendi'nin 1804 tarihli lahitindeki bitkisel ağırlıklı benzer düzenleme, tepeliklerimize benzer erken tarihli örneklerdendir⁸⁹. 1804 yılından bir tabanca kundağındaki oval göbekten çıkan ışık kolları, 1808 yılından bir tüfekteki arma benzeri erken düzenlemeler, 1892 yılından tüfek dipçisindeki Osmanlı arması, dar alana işlendikleri için basittirler⁹⁰.

Veliaht Yusuf İzzettin Efendi'nin kızı Mihriban Hanım'ın 1987 yılından baş taşına işlenmiş yuvarlak güneş⁹¹ Cumhuriyet dönemi için bile hanedan üyelerinde böyle bir algının olabileceğini gösteriyor.

Nuruosmaniye Camisi (1748) avlu ana kapı yuvarlak kemer alınlığına kabartma olarak işlenmiş yarım dairedeki merkezden çıkan meşaleyi andıran kollar ve Beylerbeyi Camisi (1777) pencere iç alınlıklarında kalemişi bezeme T-5 tipli tepeliğin, Hacı Beşir Ağa Camisi (1744) kütüphane kapısının güneyindeki oval pano⁹² ise sandık mezar yan yüzlerine işlenen ışın kollu düzenlemelerin 18. Yüzyıldaki öncüleri sayılabilir.

88 Salih Yılmaz, *Osmanlı Mimarisinde İstiridye Formu*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 3, 14, 170.

89 Bacque-Grammont Jean-Louis - Semavi Eyice - Nathalie Clayer - Thierry - Zarcone, "Stelæ Turcicae VII, Deux cimetières du quartier de Fındıkzade à Istanbul: Molla Gürani et Piri Mehmed Paşa", *Anatolia Moderna* 5, Paris 1994, s. 293.

90 Tülin Çoruhlu, *Osmanlı Tüfek, Tabanca Ve Teçhizatları (Askeri Müzeden Örneklerle)*. Ankara 1992, s. 18, 19, 25.

91 Bulut, *age.*, kat.129.

92 Rüstem Ünver, *Architecture for a New Age: Imperial Ottoman Mosques in Eighteenth-Century Istanbul*, The degree of Doctor of Philosophy in the subject of History of Art and Architecture Harvard University, 2013, 620, 658, 778.

KAYNAKLAR

- Acun, Hakkı, *Tüm Yönleri İle Çapanoğulları ve Eserleri*, Ankara 2005.
- Açıkgöz, Yusuf, *Anadoluhisarı Osmanlı Dönemi Mezar Taşları Kıtabelerinin Dil İncelemesi*, T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- Ahraz, Gül, *17.-19. Yüzyıl İstanbul Sebillerinde Madeni Şebekeler*, Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2001.
- Arslan, Esra, *Sahrayıcedit Mezarlığında Bulunan Kıtabeli Mezar Taşları*, T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Atasara, Osman, *Ampir Üsluplu Bazı İstanbul Yapıları*, Mimar Sinan Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat tarihi ABD Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.
- Ayan, Şaziye, *Ankara Etnoğrafya Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Madalya ve Nişanlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019.
- Bacque Grammont, Jean Louis, “Cimetieres De La Mosquee De Sokollu Mehmed Paşa A Kadıga Limanı, De Bostancı Ali Et Du Türbe De Sokollu Mehmed Paşa A Eyüb”, *İstanbul Mitteilungen, Beiheft 36*, 1990, s. 9-257.
- Bacque Grammont Jean Louis - Hans Peter Laqueur - Nicolas Vatin, “Tarihsel Kaynak Olarak Osmanlı Mezarlıkları, Uygulanan Yöntemler Ve Bilgisayarda Yapılabilecek İşlemler”, *Erdem*, 6/16, Ankara, 1990, s. 177-214.
- Bacque-Grammont Jean Louis - Nicolas Vatin, “Stelea Turcicae VI Steles Funeraires de Sinop”, *Yeni Anadolu*, III, Paris 1992, s. 105-207.
- Bacque-Grammont Jean-Louis - Semavi Eyice - Nathalie Clayer - Thierry - Zarccone, “Stelæ Turcicae VII, Deux cimetières du quartier de Fındıkzade à İstanbul: Molla Gürani et Piri Mehmed Paşa”, *Anatolia Moderna* 5, Paris 1994, s. 233-318.
- Bakırcı, Naci, *İç Anadolu Bölgesindeki Mevlevi Mezar Taşlarında Görülen Dekoratif Sanatlar ve Semboller*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Doktora Tezi, Konya 1999.

- Bayrakal, Sedat, *Uşak'ta Osmanlı Mezar Taşları*, İzmir 2016.
- Berk, Süleyman, *Zeytinburnu'nun Tarihi Mezar Taşları Zamanı Aşan Taşlar, 1-2*. Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul 2016.
- Biçici, Kamil, “Eyüpsultan Mehmet Vusuli Efendi Türbesi Haziresi”, *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu*, III, Eyüpsultan Belediyesi, İstanbul, 2000, s. 490-501.
- Biçici, Kamil, “Safranbolu Yörük Köyü Mezarlığında Bulunan Süslemeli Mezar Taşları”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 2008, s. 297-324.
- Bottineau, Yves, *L'art Baroque*, Paris 1986.
- Bozer, Rüstem – Çeken, Muharrem, *Anadolu Selçuklu Çağı Mirası Müze Eserleri*, 1, Selçuklu Belediyesi, Ankara 2016.
- Bulut, Mustafa, *Sultan II. Mahmut Türbesi Haziresi*, T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2012.
- Can, Selman, “Osmanlı Arması'nın Doğuşu”, *XVI. Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları Ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 18-20 Ekim 2012*, I, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas 2014, ss.173-180.
- Çal, Halit, “Göynük (Bolu) Şehri Mezar Taşları”, *Vakıflar Dergisi*, 30, Ankara 2007, s. 307-395.
- Çal, Halit - Ataoğuz Çal, Özlem *Kastamonu Atabeygazi Cami-Türbesi Haziresindeki Mezar-Mezar Taşları*, Kastamonu Belediyesi Yayını, Ankara 2008.
- Çal, Halit, *Boyabat Mezar Taşları*, Boyabat Belediyesi Yayını, Ankara 2015.
- Çal, Halit, “Türkiye Mezar Taşı Araştırmalarının Durumu ve Sorunları”, *1. Uluslararası Geleneksel Türk Mezar Taşları 19-21 Eylül 2018 Bakü – Azerbaycan*, Hazar Üniversitesi Yayını, Bakü 2019, s. 133-160.
- Çal, Halit - Gazanfer İltar, *Giresun İli Osmanlı Mezar Taşları*, Giresun Valiliği Yayını, Ankara 2011.
- Çal, Özlem, “Kastamonu Evlerinde Süsleme”, *“Üsküdar'a Kadar” Kastamonu*, Yapı Kredi Bankası Yayını, İstanbul 2008, s. 157-178.
- Çalhan, Filiz, *Kadıköy – Söğütliçeşme Mahmut Baba Mezarlığı (Mezar Taşları Tipoloji-*

- si Hakkında Bir Deneme*), T. C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- Çaycı, Ahmet, *Anadolu Selçuklu Sanatı Gezegen Ve Burç Tasvirleri*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 2002.
- Çoruhlu, Yaşar, *Erken Devir Türk Sanatı*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.
- Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2002.
- Demir, Saniye, *Kalkandelen Bektaşî Tekkesi Haziresi*, TC Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Ve Sanatları Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.
- Erdal, Gültekin, *Sultan II. Bayezid Cami Haziresindeki Mezar Taşlarının Sanatsal İncelenmesi*, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim – İş Anasanat Dalı Grafik Eğitimi Sanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1998.
- Erdemir, Yaşar, *Sırçalı Medrese Mezar Anıtları Müzesi*, Konya Valiliği Yayını, Konya 2009.
- Eren, Sevinç, *Trabzon İli Gülbahar Hatun Ve Tavanlı Camii Hazireleri İle Küçük İmaret Mezarlığı'ndaki Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 2011.
- Esin, Emel, *Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006.
- Ertuğ, Necdet, *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyyatı*, 1-2-3, İski Genel Müdürlüğü Yayını, İstanbul 2006.
- Galitekin, Ahmed Nezih, *Kocaeli Körfez İlçesi (Tarih Ve Kültür Mirası Eserleri)*, 1-2-3, Körfez Belediyesi Yayını, İstanbul 2008.
- Genel, Fatih - Elman, İbrahim, *Havran Kitabeleri*, Havran Kaymakamlığı, Bahkesir 2010.
- Gökler, Burak Muhammet, *Bahkesir Mezar Taşları*, Atatürk Üniv Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2017.
- Gurlitt, Cornelius, *Geschichte Barockstiles Und Des Rococo In Deutschland*, Stuttgart 1880.
- Gümüşdağ, Gökhan, *Kastamonu Şehri Nasrullah Camisi Yılanlı Camisi, Yakup Ağa Camisi, Ahmet Dede Camisi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sosyal

- Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.
- Gümüšođlu, Dursun, “Mansur Baba Haziresindeki Son Osmanlıca Bektaşı Mezar Taşları”, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 53, 2018, Ankara, s. 9-41.
- Gün, Recep, “Samsun-Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşları-I (Celi Ta’lik Kitabeli Olanlar), *Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22, Samsun 2006, s.103-143.
- Gün, Recep, Samsun-Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşları-II (Celi Sülüs Kitabeli Olanlar), *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26-27, Samsun 2008, s. 117-173.
- Gündoğan, Bengü, *Kastamonu Ferhat Paşa Camisi Haziresi Mezar Taşları*, Gazi Üniv. Sos. Bil. Enst. Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.
- Gündoğdu, Hamza - Zeki Yılmaz, “Çorlu’da Fatih Camii Ve Haziresindeki Mezar Taşları”, *Geleneksel Türk Mezar Taşları 1. Ulusal Sempozyumu (24-26 Mart 2017)* Erciyes Üniversitesi, Kayseri 2018, s. 145-203.
- Gündoğdu, Oktay, *Üsküdar’daki Ahmediye Külliyesi Haziresi*, Marmara Üniv. Türkiyat Ens. Türk Sanatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.
- Güvelioğlu, İshak Güven - Murat Ümit Hiçyılmaz - Mustafa Gürdal, *Rize Hemşin İlçesi Tarihi Mezar Taşları*, Kaknüs Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Hanoğlu, Canan, *Batılılaşma Dönemi Rize Mezar Taşları*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Erzurum 2015.
- Hanoğlu, Canan, *Erzurum Merkez’de Cami Hazirelerinde Bulunan XVIII.- XIX. YY. Mezar Taşları*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2006.
- Hanoğlu, Canan - Akdağ, Hasan, “Erzurum Esat Paşa Camii Haziresi’nde Bulunan Mezar Taşları”, *1. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi Bildiriler Kitabı 19-21 Ekim 2018 Kuşadası TÜRKİYE Aydın* 2018, s. 282-325.
- Hatipoğlu, Oktay, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Camilerinde Kalem İşi Tezyînâtı*, T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Erzurum 2007.

- İbrahimgil, Mehmet - İbrahimgil, Ammar, *Rodos Adası'nda Osmanlı Mimarisi (Mimari Eserler-Kitabeler-Mezar Taşları)*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2019.
- İlter, Elif, “Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin Kitabesine Dair Bazı Değerlendirmeler”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu* 19-21 Ekim 2018, Bildiriler III, Üsküdar Belediyesi Yayını, İstanbul 2019, s. 427-442.
- İmamoğlu, Vacit, *Geleneksel Kayseri Evleri*, Türkiye Halk Bankası, Ankara 1992.
- Kalafat, Nihal, *Çankırı Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2018.
- Kanlıçay, Sinem Sevinçtav, *Barok-Rokoko Yorumlu 18. Yüzyıl İstanbul Çeşmelerinde Kompozisyon, Motif Ve Terimler (1740-1797)*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.
- Kara, Hacer - Şerife Danişık, *Konya Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Meram Belediyesi, Konya 2005.
- Keskin, Burcu, *Antalya'da Osmanlı Dönemi Mezar Taşları: Alanya Ve Manavgat İlçeleri*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Antalya 2019.
- Keskin, Candaş, *İstanbul'da Bulunan Osmanlı Dönemi Armalı ve Madalyalı Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001.
- Kıvrakoğlu, Nihal, *İstanbul Çiçekçi Camii Hazinesi Mezar Taşları*, Erciyes Üniv Sosyal Bilimler Ens. Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2013.
- Kurtbil, Zeynep, *Kadıköy Taşköprü Caddesi Mezarlığı (Batı Yönündeki 19. Yüzyıl Mezar Taşlarının Sanat Tarihi Açısından Değerlendirilmesi)*, T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.
- Kut, Günay - Eldem, Edhem, *Rumelihisarı Şehitlik Dergahı Mezar Taşları*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2010.
- Mermutlu, Bedri - Öcalan, Hasan Basri *Tarihi Bursa Mezar Taşları I, Bursa Mezar Taşları*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, Bursa 2011.

- Philippe, Miguet, *France Baroque*, Paris, 1988.
- Nefes, Eyüp, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Doktora Tezi, Samsun 2002.
- Nuhoğlu, Mehmet, *Koca Mustafa Paşa (Sünbül Sinan) Camisi Haziresi Mezar Taşları Üzerine Bir Araştırma*,: Marmara Ün. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003.
- Öcalan, Hasan Basri - Mermutlu, Bedri, *Tarihi Bursa Mezar Taşları II, Emirsultan Mezarlığı*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, Bursa 2012.
- Önder, Mehmet, “Konya Mezar Taşlarında Şekil ve Süsler”, *Türk Etnoğrafya Dergisi*, 12, Ankara 1969, s. 5-15.
- Özler, Fadime, *Tavlusun Bezemeli Mezar Taşları*, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2013.
- Özlu, Zeynel, *İlk Çağdan Cumhuriyet’e Bir Batı Karadeniz Kenti DÜZCE*. İstanbul 2015.
- Pevsner, Nicolaus, *An Outline of European Architecture*, 1948.
- Ricci, Corrado, *Buildings of Europe Baroque Europe*, E.P. Dutton & Co., Newyork 1912.
- Ünver, Rüstern, *Architecture for a New Age: Imperial Ottoman Mosques in Eighteenth-Century Istanbul*, The Department of History of Art and Architecture in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the subject of History of Art and Architecture Harvard University, Cambridge Massachusetts 2013.
- Söndür, Rabia, *İstanbul Defterdar Camisi Haziresi Mezar Taşları*, Hacı Bayram Veli Ün. Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Bölümü Bitirme Tezi, Ankara 2019.
- Söylemez, Duygu, *Batılılaşma Dönemi İstanbul Cami Cephelerinde Taş Süsleme (1703 – 1839)*, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı , İstanbul 2010.
- Sürün, Mustafa, *Şeyh Vefâ Camii Haziresi (Mezar Taşları Tipolojisi Üzerine Bir Deneme)*, T.C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Ana Bilim Dalı Türk Sanatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

- Şen, Korkmaz, *Eceabat'a Bağlı Bazı Merkezlerdeki Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2010.
- Şeyban, Lütfi - Altun, Ayşenur, "İzmit Maşûkiye Merkez Câmii Hazîresi'nde Bulunan Osmanlı Mezar Taşları", *Asos Journal, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/5, 2014, s. 309-368.
- Tali, Şerife, "Ünye Çamlık Feneraltı Mezarlığı Mezar Taşları Ve Kitabeleri", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 45, 2018, s. 371-408.
- Tanık, Saliha, *Kocaeli, Gölcük Değirmendere Mezarlığı Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016.
- Taşdemir, Meral, *Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli Camisi Ve Türbesi Hazîresinde Yer Alan Mezar Taşları*, Gazi Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002.
- Tekin, Başak Burcu, *Batılılaşma Sürecinde Osmanlı Tezhip Sanatı (1789-1922)*, T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Doktora Tezi, Kayseri 2008.
- Tığcı, Sibel, *İstanbul Divanyolu'nda Sultan II. Mahmud Türbesi'nin Hazîresindeki Mezar Taşları*, T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.
- Tunçel, Mebruke, *Osmanlı Dönemi Tezhip Sanatında Barok-Rokoko Üslubu (18.-19. Yüzyıl)*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel El Sanatları Anasanat Dalı Tezhip Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002.
- Tunçel, Gül, "Üsküp Sultan Murat Camii Haziresi'ndeki Mezartaşları", *Bilge*, 43, Ankara 2004, s. 20-38.
- Tunçel, Gül, "Üsküp Mustafa Paşa Camii Haziresi'ndeki Mezartaşları", *Dini Araştırmalar*, 7/21, 2005a, s. 277-287.
- Tunçel, Gül, "Üsküp İsa Bey Camii Haziresi'ndeki Şahideler", *Erdem*, 15/43, 2005b, s. 59-85.
- Tunçel, Gül, "Üsküp İsa Bey Camii Haziresi'ndeki Lahit Şeklinde Mezarlar", *Milli Folklor*, 9/66, 2005c, s. 105-115.

- Tunçel, Gül, “Üsküp Alaca Camii Haziresi’ndeki Şahideler”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22/1, 2005d, s. 215-236.
- Turan, Hayrunnisa, “Şîr ü Hûrşîd Tasvirinin Kökeni Ve İçeriğine Dair Düşünceler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/51, 2017, s. 445-475.
- Tüfekçioğlu, Abdülhamit, *Edincik’te Türk Devri Mimarisi ve Mezar Taşları*, Edincik Belediyesi, Bursa 2005.
- Tüfekçioğlu, Abdülhamit, “Üsküdarlı Taşçılar ve “Taşçı” İmzalı Mezar Taşları”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu 19-21 Ekim 2018*, Bildiriler III, Üsküdar Belediyesi Yayını, İstanbul 2019, s. 93-128.
- Türker Fatma, *Sinop Seyyid Bilal Türbesi Haziresindeki Mezar Taşları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2011.
- Uğurluel, Talha, *İstanbul Tahtakale’de Yavaşa Şahin Haziresi*, T. C. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- Uysal, Nadide, *Süleymaniye Camii Haziresi*, T.C. Erciyes Üniveritesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Kayseri 2013.
- Ülker, Necmi, “Tire Müzesindeki İslami Kitabeler”, *III. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 20-24 Mayıs 1985*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1986, ss.5-34.
- Ülker, Necmi - Günay, Vehbi - Telci, Cahit - Gökçe, Turan, *İzmir’de Türk Mührü Emir Sultan Dergahı Haziresi Mezar Kitabeleri*, Şenocak Yayınları, İzmir 2008.
- Varol, Halim, *Aydın Kuşadası Adalızade Mezarlığı Osmanlı Mezar Taşları*, T. C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2019.
- Yarar, Sibel, *Geleneksel Akseki Evlerinde Tavan Süslemeleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001.
- Yasa Aktaş, Azize - Kaya Yiğit, Bilge - Yazar, Turgay, “Bolu Müzesinde Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları”, *21. Yüzyılda Köroğlu ve Bolu Araştırmaları Uluslararası Köroğlu, Bolu Tarih ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri (17-18 Ekim 2009) Bolu*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu 2011, s. 68-107.
- Yeni, Özgür, *Sinop Arkeoloji Müzesi’nde Sergilenen Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları*,

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009.

Yıldırım, Kemal - Hidayetoğlu, Lütfi, “Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu*, İzmir 2006, s. 332-341.

Yılmaz, Salih, *Osmanlı Mimarisinde İstiridye Formu*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.

Yüksel, Murat, *Trabzon’da Türk - İslam Eserleri ve Kütabeler*, C 1-2-3, Trabzon Valiliği Yayını, İstanbul 1991.

Yüksel, Murat, *Trabzon’da Türk - İslam Eserleri ve Kütabeler*, C 4-5, Trabzon Belediyesi Yayını, Trabzon 2000.

EKLER

İl	Hicri	Miladi	Adı	Meslek	Tepelik	Taşıyıcı Yaparak	İşin Kolu	Kaynak
Ankara		20.yy	Şefika-Fatma	zade kızı - gelini	T-1 /	Y1	K2	Tunçel 2011:Kat.Ş-9
Antalya	1300	1883	Fatma Zehra	ağa eşi	T-1 /	Y1	K3	Keskin 2019:Kat.120
Antalya	1306	1888	Emin	tüccar	/ T-1	Y1	K2	Keskin 2019:Kat.86
Antalya	1311	1893	Fatma	müftü eşi	T-1 /	Y1	K1	Keskin 2019:Kat.112
Aydın	1344	1925	Mevlüt	hafız	/ T-1	Y1	K1	Varol 2015:Kat.05
Balıkesir	1293	1876	okunamamış	muhasebeci eşi	T-1 /	Y1	K1	Gökler 2017:Kat.Ş-35
Balıkesir	1304	1886	Ayşe	efendi eşi	T-1 /	Y2	K1	Tüfekçioğlu 2005:Kat. 6-3-47
Balıkesir	1306	1888	Rıfat	muhasebeci	/ T-4	Y4	K1	Gökler 2017:Kat.Z-32
Balıkesir	1307	1889	Hatice	çiftlik nazırı eşi	T-1 /	Y1	K2	Gökler 2017:Kat.Ş-44
Balıkesir	1309	1891	Rabia	müezzin kızı	T-1 /	Y4	K1	Gökler 2017:Kat. B11-2
Balıkesir	1313	1895	Amine	muhasebeci eşi	T-4 /T-4	Y4/ Y4	K1	Gökler 2017:Kat.Z-37
Balıkesir	1320	1902	Ayşe	eşi	T-1 /	Y1	K2	Genel vd. 2010: 56
Balıkesir	1324	1906	Düriye	hoca	T-1 /	Y1	K2	Genel vd. 2010: 43
Balıkesir	1326	1908	Zarife	...oğlu kızı	T-1 /	Y1	K2	Genel vd. 2010: 78
Balıkesir	1353	1934	Havva	zade eşi	T-4 /	Y3	K1	Gökler 2017:Kat. B10-5
Bolu	1271	1854	Hanife	zade kızı	T-1 /	Y1	K1	Yasa-Yiğit-Yazar 2011:102
Bolu	1291	1874	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Çal 2007:Kat.159
Bolu	1321	1903	Ayşe Server	ıdadi müdürü eşi	T-1 /	Y1	K1	Yasa-Yiğit-Yazar 2011:102
Bursa	1319	1901	Hadice	kolağası anası	T-1 /	Y1	K1	Mermutlu-Öcalan 2012:181
Bursa	1332	1914	Hüsniye	mülazım eşi	T-1 /T-2	Y1	K2	Mermutlu-Öcalan 2012:350

Bursa	1334	1916	Hadice	binbaşı eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K2	Mermutlu-Öcalan 2012:403
Bursa	1339	1923	Abdülhamid	tahrir müdürü	/ T-1	Y1	K1	Mermutlu-Öcalan 2012:323
Bursa	1341	1925	Ulviye	efendi eşi	/ T-3	YOY	K2	Mermutlu-Öcalan 2012:335
Bursa		1927	Cihan	ağa kızı	/ T-4	Y1	K1	Mermutlu-Öcalan 2012:288
Bursa		1927	Halide	kızı	T-1 /	Y1	K1	Mermutlu-Öcalan 2012:388
Çanakkale	1335	1916	Fitnat	zade kızı	T-4 /		K1	Şen 2010:Kat.5
Çanakkale		19.yy	ayak taşı		/ T-1	Y1	K1	Şen 2010:Fot.158
Çankırı	1281	1864	Emine	zade eşi	/ T-1	Y1	K1	Kalafat 2018:Kat. 54
Düzce	1300	1883	Süleyman		/ T-1	Y1	K2	Özlü 2015:390
Düzce	1346	1927	...	kızı	T-5 /		K2	Özlü 2015:385
Erzurum	1325	1909	Gül	efendi eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K1	Hanoğlu 2006:Kat.5- 7-9
Giresun	1290	1874	Gülsüm	Kaymakam eşi	T-1 /	Y1	K1	Çal - İltar 2011: 395
Giresun	1315	1897	Hadice	ağa kızı ağa eşi	T-1 /	Y1	K2	Çal - İltar 2011: 72
İstanbul	1199	1785	Zekiye	kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1434
İstanbul	1245	1829	Veliye	zade kızı	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:1240
İstanbul	1257	1841	Hesna	yemenici kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:653
İstanbul	1262	1846	yok		T-4 /		K2	Berk 2016-2:1208
İstanbul	1262	1846	Nefise		/ T-1	Y1	K1	Uysal 2013:Kat.96
İstanbul	1262	1846	Rüveyde	kalem halifesi eşi	T-1 /	Y1	K1	Bacque vd 1990:SME D3
İstanbul	1264	1847	Şerife Azize	ağa eşi	T-6 /			Erdal 1998:153
İstanbul	1264	1848	Ayşe Sıdka	muhassıl kızı	T-1 /	Y1	K6	Sürün 2006:205
İstanbul	1264	1848	Şerife Hadice	zaim kızı	T-6 /		K7	Bayraktar 2019:Kat.111
İstanbul	1266	1849	Gülferide	paşa eşi paşa kızı	T-3 /		K2	Kıvrakoğlu 2013:Kat.25
İstanbul	1265	1849	Şerife Şefiye	hattat	T-1 /	Y1	K4	Nuhoğlu 2003:Kat.280
İstanbul	1266	1850	Şerife Fatma	kızı	T-1 /	Y1	K6	Sürün 2006:166

İstanbul	1267	1850	Ayşe	efendi kızı	T-6/T-6		K3	Uysal 2013:Kat.110
İstanbul	1269	1852	Havva	eşi	T-1 /	Y1	K1	Uysal 2013:Kat.120
İstanbul	1269	1852	Ayşe Sıdka	mal müdürü anası	T-6 /T-6		K3	Uysal 2013:Kat.467
İstanbul	1268	1852	Fatma Şemsi	kalem halifesi eşi	T-6 /		K3	Grammont vd1990:S-MKB42
İstanbul	1269	1853	Zekiye	hazine katibi eşi	T-1 /	Y1	K6	Sürün 2006:246
İstanbul	1270	1853	Cemile	ağa eşi	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:792
İstanbul	1269	1853	Fatma	kızı	T-3 /		K1	Berk 2016-2:1138
İstanbul	1270	1853	Fatma Bigenaz	yağlıkçı kızı	T-1 /	Y1	K6	Uğurluel 2007:kat.53
İstanbul	1270	1854	Esmâ	Hamamcı eşi	T-6 /		K3	Uysal 2013:Kat.142
İstanbul	1272	1855	Şerife Samiye	mektupçu kızı	T-1 /	Y1	K1	Sürün 2006:157
İstanbul	1272	1855	Naime	şeyh eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:501
İstanbul	1272	1855	Safvet Feride	zade torunu	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:502
İstanbul	1271	1855	Şerife Fatma	katip anası	T-6 /		K3	Uysal 2013:Kat.161
İstanbul	1271	1855	Şerife Asiye	tomrukçu ağa kızı	T-1 /	Y1	K2	Nuhoğlu 2003:Kat.293
İstanbul	1271	1855	Şerife Fatma	kızı	T-1 /	Y1	K2	Nuhoğlu 2003:Kat.295
İstanbul	1271	1855	Şerife Ayşe	muhasebeci eşi	T-1 /	Y1	K1	Nuhoğlu 2003:Kat.296
İstanbul	1272	1855	Hayriye	paşa kardeşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K6	Nuhoğlu 2003:Kat.299
İstanbul	1273	1856	Zehra	tüccar ağa kızı	T-1 /	Y1	K6	Sürün 2006:206
İstanbul	1273	1856	Şefik İbrahim	muhasip	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1208
İstanbul	1273	1856	Habibe	mektupçu kızı	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:1332
İstanbul	1272	1856	Zühdü	müftü	/ T-1	Y1		Uysal 2013:Kat.188
İstanbul	1273	1857	Fatma İsmet	zade kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:612
İstanbul	1273	1857	Ayşe		T-1 /	Y1	K2	Uysal 2013:Kat.226
İstanbul	1273	1857	Ayşe Sıdka	eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K2	Uysal 2013:Kat.227
İstanbul	1274	1857	Şerife Halime	alay emini eşi	/ T-1	Y1	K1	Erdal 1998:243

İstanbul	1275	1858	Saide	askeri şura azası eşi	T-1 /	Y1	K1	Erdal 1998:321
İstanbul	1275	1859	Emine	binbaşı analığı	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:811
İstanbul	1275	1859	Şerife Emine	kızı	T-1 /	Y1	K1	Nuhoğlu 2003:Kat.309
İstanbul	1276	1859	Fatma Nazife	veznedar eşi	T-1 /	Y1		Erdal 1998:289
İstanbul	1277	1860	Cemal-i amire	baş katip eşi	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:1314
İstanbul	1276	1860	Asiye	kaymakam yeğeni	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1399
İstanbul	1277	1860	Adviye Fatma	ağa kızı	T-1 /	Y1	K1	Uysal 2013:Kat.329
İstanbul	1277	1860	Fatma	zade eşi	T-1 /	Y1	K1	Uysal 2013:Kat.340
İstanbul	1276	1860	Ayşe	kethuda eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K2	Nuhoğlu 2003:Kat.314
İstanbul	1278	1861	Emine Zahide	imam kızı	T-1 /	Y4	K2	Gündoğdu 2016:Kat.80
İstanbul	1278	1862	Hanife	şekerci eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:954
İstanbul	1279	1862	Fatma Hayriye	paşa kızı	T-1 /T-1	Y1	K4	Uysal 2013:Kat.374
İstanbul	1280	1863	Fatma Nuriye	katip kızı	T-1 /	Y1	K1	Erdal 1998:111
İstanbul	1282	1865	Nesibe	kadı kızı	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:971
İstanbul	1281	1865	Kesbikemal	saraylı kalfa	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:1307
İstanbul	1282	1865	Revnağ	harem hazine- darı	T-1/T-1	Y1/ Y1	K1	Bulut 2012:Kat. 4
İstanbul	1282	1865	Havva	muhasebeci eşi	T-6 /		K3	Uysal 2013:Kat.425
İstanbul	1283	1866	Emine Muhsine	paşa kızı	T-3 /		K2	Kıvrakoğlu 2013:Kat.30
İstanbul	1285	1868	Münire	katip kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:326
İstanbul	1285	1868	Emine	memur analığı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:539
İstanbul	1285	1868	Nefise	paşa yengesi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1125
İstanbul	1284	1868	Şerife Hafize	Arabacı ustası kızı				Bacque-Grammont vd 1991:Mb 43
İstanbul	1285	1869	Şerife Zübeyde	paşa eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:245

İstanbul	1287	1869	Şerife Cemile	ağa kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:528
İstanbul	1287	1870	Münire	zade kızı	T-6 /		K2	Berk 2016-2:837
İstanbul	1287	1870	Şerife Kamile	katip kızı	T-1 /	Y1	K2	Kutlu 2005:Kat.67
İstanbul	1287	1870	Ferahnüma	harem hazinedarı	T-1/T-1	Y3/ Y3	K1	Bulut 2012:Kat. 6
İstanbul	1288	1871	Hafize	binbaşı eşi	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:860
İstanbul	1288	1871	Seyfur		T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:869
İstanbul	1288	1871	Şehver	efendi kızı	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:1349
İstanbul	1288	1871	Emine Scher	müezzin kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1396
İstanbul	1289	1872	Fatma Zehra	paşa gelini	T-1 /	Y1	K6	Berk 2016-1:103
İstanbul	1289	1872	Şerife Fatma	hakkak torunu	T-1 /	Y1	K6	Berk 2016-1:260
İstanbul	1290	1873	Amine	yorgancı ağa eşi	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-1:478
İstanbul	1290	1873	Havva	müezzin kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1480
İstanbul	1291	1874	Rukiye		T-1 /	Y1	K1	Kut -Eldem 2010:227
İstanbul	1292	1875	Bülbülseza	cariye	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:868
İstanbul	1293	1876	Şerife Fatma	hazine emini kızı	kırk		kırk	Berk 2016-1:616
İstanbul	1293	1876	İsmet		T-1 /	Y1	K2	Söndür 2019:Kat.60
İstanbul	1294	1877	Ayşe	kağıtçı ağa eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K2	Uysal 2013:Kat.463
İstanbul	1294	1877	Zeliha Ömre	İmam torunu	T-1/	Y1	K3	Bacque-Grammont vd 1991:Mk D 54
İstanbul	1295	1878	Letafet Fatma	paşa eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:239
İstanbul	1296	1879	Şerife Ayşe	mektupçu eşi	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:1331
İstanbul	1297	1880	Fatma Zineti	maliye halifesi eşi	T-3 /		K1	Berk 2016-2:1170
İstanbul	1298	1881	Nebiye	binbaşı eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1523
İstanbul	1300	1882	Fatma Zehra	silahat kızı nazır eşi	T-1 /	Y1	K1	Açıköz 2007:206
İstanbul	1300	1883	Sabire	kethuda kalfası eşi	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-1:570
İstanbul	1302	1884	Feleknaz Fatma	efendi eşi	T-1 /	Y1	K2	Açıköz 2007:171

İstanbul	1302	1884	Fatma Firdevs	eşi	T-1 /	Y1	K2	Söndür 2019:Kat.61
İstanbul	1302	1884	Fatma Zehra	şeyh kızı	T-1 /	Y1	K2	Biçici 2000:Kat.7
İstanbul	1302	1885	Mükerrem	şeyh kızı	T-1 /	Y1	K1	Açıkgöz 2007:160
İstanbul	1302	1885	Süreyya	nezaret katibi eşi	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-1:415
İstanbul	1302	1885	Ayşe	ceride nazırı kızı	T-3 /		K1	Berk 2016-2:1169
İstanbul	1302	1885	Saide	eşi	T-6/T-1	/Y1	K2	Nuhoğlu 2003:Kat.342
İstanbul	1303	1886	Emine Vehbiye	kalemi halifesi anası	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-1:181
İstanbul	1304	1886	Belkis	eşi	T-2 /	Y1	K2	Berk 2016-1:359
İstanbul	1303	1886	Saadet		T-6 /		K2	Berk 2016-2:825
İstanbul	1305	1887	Ayşe	şeyh kızı	T-1 /	Y1	K2	Biçici 2000:Kat.8
İstanbul	1304	1887	Fatma Zehra	kethuda kızı bey eşi	T-1 /	Y1	K2	Nuhoğlu 2003:Kat.346
İstanbul	1307	1889	Münire	paşa eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:288
İstanbul	1306	1889	Bahr-ı Kirfet	cariye azatlı	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-2:808
İstanbul	1307	1890	Fatma Safiyye	memur kızı bey eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1337
İstanbul	1307	1890	Ahmet Faik	şeyhülislam oğlu	/ T-1	Y1		Bulut 2012:kat.39
İstanbul	1309	1891	Asiye	paşa eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K2	Uysal 2013:Kat.484
İstanbul	1309	1891	Şayan	cariye uteka	T-1 /	Y1	K1	Arslan 2019:Kat.20
İstanbul	1310	1892	Fevziye	paşa torunu	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:368
İstanbul	1310	1892	Kaniye	hattat kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:638
İstanbul	1313	1895	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:389
İstanbul	1314	1896	Fatma Vezme	miralay kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:308
İstanbul	1314	1896	Verdigül	saraylı hanım	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:813
İstanbul	1315	1897	YOK	imam eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:116
İstanbul	1313	1898	Müeyyed	harbiye halifesi eşi	T-1 /	Y1	K1	Açıkgöz 2007:178
İstanbul	1316	1898	Ayşe Fethiye	mahkeme azası eşi	T-1 /	Y1	K6	Berk 2016-1:106

İstanbul	1316	1898	Fatma	paşa analığı	T-1 /	Y1	K2	Uysal 2013:Kat.495
İstanbul	1315	1898	Mehmet Hulusi	doktor	/ T-1	Y1	K1	Arslan 2019:Kat.28
İstanbul	1316	1899	Emetullah	cerrah eşi	T-1 /	Y1	K6	Berk 2016-1:101
İstanbul	1316	1899	Fatma Behice	muhasibeci kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:377
İstanbul	1316	1899	Servet	muhasibeci anası	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:795
İstanbul	1317	1899	Emine Ferdane	kızı şehit	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1198
İstanbul	1317	1899	Fatma	memur eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K2	Nuhoğlu 2003:Kat.363
İstanbul	1317	1900	Fatma Fitnat	kadı anası	T-1 /	Y1	K2	Nuhoğlu 2003:Kat.361
İstanbul	1319	1901	Adviye	eşi	T-1 /	Y1	K2	Kutlu 2005:Kat.13
İstanbul	1317	1901	Fatma Safvet	şeyh torunu	/ T-1	Y1	K1	Kutlu 2005:Kat.47
İstanbul	1321	1903	Hatice Şerife	paşa eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:751
İstanbul	1321	1903	Vasfiye	eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:932
İstanbul	1322	1904	Hayriye		T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:503
İstanbul	1322	1905	Mükerrem	kızı	T-1 /	Y1	K1	Kut -Eldem 2010:197
İstanbul	1322	1907	İffet	eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:327
İstanbul	1325	1907	Fatma Nezhiye	paşa eşi paşa kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1556
İstanbul	1325	1907	Ali Rıza		/ T-1	Y1	K1	Arslan 2019:Kat.76
İstanbul	1325	1907	Ayşe Mefharet	ordu kaymakamı kızı	T-5 /			Arslan 2019:Kat.77
İstanbul	1326	1908	Nuriye	zade kızı zade eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1525
İstanbul	1327	1909	Asiye	meclis azası eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:339
İstanbul	1327	1909	Münire	kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:926
İstanbul	1329	1911	Şerife Fatma	şeyh eşi şeyh kızı	T-1 /	Y1	K2	Kıvrakoğlu 2013:Kat.50
İstanbul	1330	1911	Seniye	kaymakam torunu	T-1 /	Y1	K1	Nuhoğlu 2003:Kat.381
İstanbul	1330	1912	Aliye Kamile	zade ailesi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:254
İstanbul	1332	1916	Münire	müdire	T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-1:129

İstanbul	1340	1921	okunamamış		T-1 /	Y1	K1	Nuhoğlu 2003:Kat.397
İstanbul		1926	Hamide Semiha	zade eşi zade kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:341
İstanbul		1952	Nacife Çakır	kızı	T-1 /	Y1	K2	Arslan 2019:Kat.238
İstanbul		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1033
İstanbul		19.yy	Fatma	kızı	T-3 /		K6	Gümüšoğlu 2018:Kat.13
İstanbul		19.yy	Nefise Saniye		T-1/T-1	Y1/ Y1	K1	Uysal 2013:Kat.574
İstanbul		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Söndür 2019:Kat.13
İstanbul		19.yy	Ayak taşı		/ T-1	Y4	K2	Bayraktar 2019:Kat.59
İstanbul		19.yy	Ayak taşı		/ T-1	Y1	K7	Bayraktar 2019:Kat.112
İstanbul		19.yy	Ganiye	katip kızı	T-1 /	Y1	K1	Çalhan 2019:Kat.61
İstanbul		19.yy	Şerife	ağa kızı	T-1 /	Y1	K1	Çalhan 2019:Kat.69
İstanbul		19.yy	Neyyir Melek	paşa eşi	T-1 /	Y1	K1	Çalhan 2019:Kat.76
İstanbul		19.yy	Şerife	paşa kızı	T-1 /	Y1	K6	Berk 2016-1:104
İstanbul		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K1	Berk 2016-1:157
İstanbul		19.yy	okunamamış	binbaşı eşi	T-1 /	Y1	K6	Berk 2016-1:197
İstanbul		19.yy	Zeliha	ağa kızı ağa eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:213
İstanbul		19.yy	Havva	paşa oğlu eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:242
İstanbul		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:253
İstanbul		19.yy	Saide	tabur katibi torunu	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:262
İstanbul		19.yy	Nadire	mektupçu kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:287
İstanbul		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:336
İstanbul		19.yy	Fatma	memur eşi	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:366
İstanbul		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:369
İstanbul		19.yy	okunamamış	kızı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:473
İstanbul		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-1:576
İstanbul		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:799
İstanbul		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:849

İstanbul		19.yy	Şerife	paşa analığı	T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1349
İstanbul		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Berk 2016-2:1529
İstanbul		19.yy	okunamamış		/ T-3		K7	Kurtbil 2009:Kat.2
İstanbul		19.yy	Fatma	kızı	T-3/		K3	Bacque-Grammont vd 1991:Mb 18
İzmir	1317	1899	Hafize Fitnat	yüzbaşı analığı	T-1 /	Y1	K1	Ülker 1985:Kat.16
İzmir	1326	1908	Alime	zade anası	T-1 /	Y3	K1	Ülker vd 2008:3-11
Karabük	1232	1816	Havva	ağa kızı	T-5 /		K7	Kaya 2013:Kat. SMM 102
Karabük	1277	1860	Fatma	zade bey eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K6	Kaya 2013:Kat. SMM 214
Karabük	1282	1865	İbrahim	zade ağa	T-1 /	Y3	K2	Biçici 2008
Karabük	1287	1870	Hatice	zade ağa kızı, eşi	T-1 /	Y3	K2	Biçici 2008
Karabük	1310	1893	Duriyye	zade kızı zade eşi	T-1 /	Y1	K1	Kaya 2013:Kat. SMM 217
Karabük	1315	1897	Zehra	zade efendi eşi	T-5 /		K2	Kaya 2013:Kat. SMM 122
Karabük	1320	1902	Fadime	zade efendi eşi	T-1 /	Y1	K1	Kaya 2013:Kat. SMM 204
Karabük	1325	1907	Lütfiye	doktor analığı	T-1 /	Y1	K1	Kaya 2013:Kat. SMM 185
Karabük		19.yy	Habibe	ağa kızı	T-3 /		K7	Kaya 2013:Kat. SMM 26
Kastamonu	1286	1869	Emine	paşa eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K2	Taşdemir 2003:Kat.18
Kastamonu	1287	1870	Halil	paşa kethudası	/ T-1	Y2	K1	Gündoğan 2007:27
Kastamonu	1290	1873	Fatma	maskat reisi eşi	T-1 /	Y4	K1	Taşdemir 2003:Kat.21
Kastamonu	1294	1877	Ahmet	kolağası	/ T-1	Y2	K1	Gündoğan 2007:39
Kastamonu	1302	1884	Mehmed Ali	paşa oğlu	/ T-1	Y4	K1	Taşdemir 2003:Kat.26
Kastamonu	1308	1891	Feride	zade eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K2	Çal - Çal 2008:116
Kastamonu	1338	1922	Şerife Zeynep	paşa eşi	T-2 /	Y4	K1	Taşdemir 2003:Kat.54
Kastamonu		19.yy	Ayak taşı		/ T-1	Y1	K7	Halit Çal belgeliği

Kastamonu		19.yy	okunamamış	şeyh eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K1	Gümüşdağ 2007:98
Kastamonu		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K7	Gümüşdağ 2007:103
Kayseri	1264	1848	Hatice kadın	oğlu ağa eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K1	Özler 2013:270
Kayseri	1275	1858	okunamamış		T-2 /	Y1	K7	Özler 2013:282
Kayseri		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K1	Özler 2013:50
Kayseri		19.yy	okunamamış	zade anası	T-1/T-1	Y1/ Y1	K2	Özler 2013:172
Kocaeli	1294	1877	Ayşe	kızı	T-1 /	Y3	K1	Galitekin 2008-2:329
Kocaeli	1296	1878	Fatma	eşi	T-1 /	Y1	K1	Şeyban vd 2014:332
Kocaeli	1304	1886	Nesibe	... oğlu kızı	T-1 /	Y1	K1	Şeyban vd 2014:350
Kocaeli	1304	1886	Ayşe	...oğlu eşi	T-1 /	Y1	K2	Tanık 2016:Kat.B-51
Kocaeli	1324	1906	Melek	zade bey kızı	T-1 /	Y1	K1	Şeyban vd 2014:316
Kocaeli		1933	Habibe Hatun	...oğlu kızı	T-5 /		K1	Galitekin 2008-3:211
Kocaeli		19.yy	Rahime	kızı	T-1 /	Y1	K1	Galitekin 2008-3:162
Konya	1270	1854	Ahmed Racih	şeyh torunu	/ T-1	Y1	K1	Bakırcı 1999:Kat.57
Konya	1280	1864	Mehmet Fehmi	mevlevi dedesi	/ T-2	Y4	K1	Bakırcı 1999:Kat.64
Konya	1312	1894	Hasib	mevlevi dedesi	/ T-1	Y1	K1	Bakırcı 1999:Kat.109
Konya	1313	1895	Hadice Nadire	paşa torunu	T-1/T-1	Y1/ Y1	K1	Erdemir 2009: 112
Konya	1314	1896	Enise	paşa eşi	T-1/T-1	Y1/ Y1	K1	Erdemir 2009: 111
Konya	1328	1910	Osman Veysi	mevlevi dedesi	/ T-1	Y1	K2	Bakırcı 1999:Kat.135
Konya		1933	Bekir Sami	zade oğlu	T-4 /		K1	Kara-Danışık 2005:138
Konya		1933	Hüseyin Sıtkı	mevlevi dedesi	/ T-3			Bakırcı 1999:Kat.166
Konya		19.yy	Eşrefhan	eşi	/ T-5		K1	Bakırcı 1999:Kat.158
Ordu		19.yy	Tahir	tabur komutanı	T-1 /	Y1	K2	Tali 2018b:Kat.35
Rize	1321	1903	Fındıka	zade kaptan eşi	T-1 /	Y1	K1	Hanoğlu 2015:Kat.587

Rize	1323	1905	Havva	... oğlu eşi	T-1 /	Y4	K1	Güvelioğlu 2011:189
Rize	1324	1907	Hamide	zade anası	T-1 /	Y1	K1	Güvelioğlu 2011:179
Rize	1328	1910	Hatice		T-1 /	Y4	K1	Güvelioğlu 2011:157
Rize		19.yy	Ayak taşı		/ T-1	Y1	K2	Hanoğlu 2015: Kat.9
Samsun	1272	1855	Fatma	zade eşi	T-1 /	Y1	K2	Gün 2006:116
Samsun	1272	1855	Rukiye	paşa eşi	T-1 /	Y1	K2	Gün 2006:119
Samsun	1295	1878	Emine Melek	kızı	T-1 /	Y1	K1	Nefes 2002: 75
Samsun	1306	1878	Fadiye	kaymakam kızı	T-1 /	Y1	K5	Gün 2008:142
Samsun	1297	1880	Arslan Han	kızı	T-1 /	Y1	K1	Nefes 2002: 79
Samsun	1325	1907	İkbal	zade kızı kolcu eşi	T-1/T-1	Y1/Y1	K2	Gün 2006:123
Samsun		19. yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K1	Nefes 2002:162
Samsun		19. yy	okunamamış	zade eşi	/ T-1	Y1	K2	Gün 2006:114
Sinop	1225	1810	Emine	eşi	T-1 /	Y1	K1	Yeni 2009: kat. 36
Sinop	1290	1873	Ayşe	ağa kızı	T-1 /	Y1	K4	Çal 2015:Kat. 053
Sinop	1312	1895	Tosun	tersane memuru	/ T-1	Y1	K2	Türker 2011:kat. 72
Sinop	1315	1897	Şerife	doktor eşi	T-1 /	Y1	K2	Türker 2011:kat. 75
Sinop	1316	1898	Melek	kızı	T-1 /	Y1	K1	Türker 2011:kat. 76
Tekirdağ	1313	1895	Emine	eşi	T-5 /		K2	Gündoğdu-Yılmaz 2018:Kat.24
Trabzon	1311	1893	Fatma	miralay anası	T-1 /	Y1	K1	Yüksel 1991-2:231
Trabzon	1316	1898	Zübeyde	zade kızı	T-1 /	Y1	K1	Yüksel 2000-1:338
Trabzon		19.yy	okunamamış		kırık /		kırık	Eren2011: 290
Uşak	1263	1847	Ayşe	ağa eşi	T-4 /		K1	Bayrakal 2016:191
Uşak	1288	1871	Şerife	kızı	T-1 /	Y1	K1	Bayrakal 2016:109
Yozgat	1317	1899	Talat Bey		T-1 /	Y1	K1	Acun 2005: 424
Makedonya	1272	1855	Şekire	kızı	T-1 /	Y1	K2	Tunçel 2004:Ş.4
Makedonya	1303	1885	Zehra	katip eşi	T-1 /	Y1	K2	Tunçel 2004:Ş.5
Makedonya	1307	1889	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Tunçel 2004:Ş.6
Makedonya		19.yy	Memduhe	mektupçu kızı	T-1 /	Y1	K2	Tunçel 2004:Ş.12
Makedonya	1299	1881	Tevhide	ağa eşi	T-1 /	Y1	K2	Tunçel 2005b:282
Makedonya	1315	1897	Hanife Fikret	kızı	T-1 /	Y1	K2	Tunçel 2005c:66

Makedonya	1268	1852	Çakire?		T-1 / T-1	Y1	K2	Tunçel 2005d:108
Makedonya		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Tunçel 2005e:222
Makedonya		19.yy	okunamamış	kızı	T-1 /	Y1	K2	Tunçel 2005e:222
Makedonya		19.yy	Müzeyyen		T-1 /	Y1	K2	Tunçel 2005e:223
Makedonya		19.yy	okunamamış		T-1 /	Y1	K2	Tunçel 2012:20
Makedonya	1308	1890	Gülziba	bey eşi	T-1 /	Y1	K2	Demir 2016:Kat.C-11
Makedonya	1231	1815	Meymure	ağa kızı bey eşi	T-2 /	Y1	K2	Demir 2016:Kat.C-14
Makedonya	1340	1921	Nazire	kızı	T-2 /	Y1	K7	Demir 2016:Kat.C-17
Makedonya	1331	1912	Meryem	kızı	T-2 /	Y1	K2	Demir 2016:Kat.C-24
Makedonya	1241	1825	Fatma	ağa kızı	T-2 /	Y1	K2	Demir 2016:Kat.C-26
Yunanistan	1272	1855	Mahmud	paşa	/ T-1	Y1	K1	İbrahimgil vd 2019:324
Yunanistan	1295	1879	Saniye	zade eşi	T-2 /		K3	İbrahimgil vd 2019:386
Yunanistan	1321	1903	Münevver	zade ağa kızı	T-1 /	Y1	K2	İbrahimgil vd 2019:532